

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Kateřina Kotlárová

Tematizace smrti ve vybraných prózách současné intencionální
literatury pro děti a mládež

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím bibliografických a elektronických zdrojů uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci, dne 20. června 2022

Podpis.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za její podněty a rady, které mi poskytovala při jejím zpracování.

Obsah práce

Úvod	6
1 Smrt jako téma v současné intencionální literatuře pro děti a mládež	8
1.1 Zobrazení smrti a umírání v intencionální literatuře pro děti a mládež	8
1.2 Děti a vnímání smrti	11
2 Smrt a umírání v české a světové literatuře pro děti a mládež	14
2.1 Zachycení smrti ve folklorních textech	14
2.2 Tematika smrti v literatuře pro děti a mládež v 19.století	15
2.3 Tematika smrti v literatuře pro děti a mládež ve 20.století.....	16
2.4 Charakteristika smrti v současné literatuře pro děti a mládež	17
2.4.1 Tematika smrti v současné české literatuře pro děti a mládež	17
2.4.2 Tematika smrti v současné světové literatuře pro děti a mládež.....	18
3 Analýza a interpretace vybraných textů tematizující smrt	22
3.1 Život a dílo Ivy Procházkové.....	22
3.1.1 Myši patří do nebe... ale jenom na skok!	23
3.2 Život a dílo Kitty Crowther	27
3.2.1 Návštěva malé smrti	27
3.3 Život a dílo Petry Soukupové	29
3.3.1 Kdo zabil Snížka?	29
3.4 Život a dílo Josteina Gaardera	32
3.4.1 Dívka s pomeranči.....	33
3.5 Život a dílo Markuse Zusaka	36
3.5.1 Zlodějka knih.....	36

Závěr.....	40
Použité zdroje a literatura.....	41

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tematizací smrti ve vybraných prózách současné intencionální literatury pro děti a mládež. V současnosti ještě stále nalezneme témata, o kterých se ve společnosti nemluví. Možná konverzace na tato tabuizovaná témata může vyvolat negativní pocity. Ať už pro rodiče, nebo pro pedagoga může být obzvlášť složité konverzovat s dětmi o smrti a umírání. Někteří dospělí jedinci stále zastávají názor, že o smrti by se s dětmi nemělo mluvit. Je ale třeba si uvědomit, že smrt je součástí našeho života. Je vhodné, se se smrtí smířit a přijmout jí jako přirozenou součást našeho života. Mnoho dětí se během svého dětství a dospívání setkala se smrtí, která v nich mohla zanechat traumatickou životní zkušenost. Cílem této bakalářské práce je poukázat na problematiku smrti a umírání. Jednotlivé tituly v bakalářské práci zastupují literární díla, která citlivým způsobem zobrazují tuto skutečnost.

Inspirací pro téma bakalářské práce byla Mgr. Věra Mikulcová, která v rámci studia na střední škole apelovala, abychom o smrti hovořili již s dětmi předškolního věku. Zde jsem se poprvé setkala s díly *Myši patří do nebe* a *Děvčátko s kosou*.

Teoretická část práce je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola stručně definuje intencionální literaturu pro děti a mládež. Dále sleduje zastoupení tématu smrti a umírání v literatuře pro děti a mládež. Definuje pojem smrti, a především se zaměřuje na vnímání smrti dětmi. Druhá kapitola se zaměřuje na charakteristiku smrti v současné české i světové literatuře pro děti a mládež. Pozornost je zaměřena na zastoupení a uchopení smrti v rozdílných dobách. Kapitola sleduje vývoj zastoupení smrti v literatuře. Zejména se zaměřuje na současnou literaturu.

Praktická část bakalářské práce se zabývá analýzou a interpretací vybraných próz pro děti a mládež. Zvolila jsem díla, která byla publikována po roce 2000. Jedná se zejména o tituly *Myši patří do nebe* (2006), od autorky Ivy Procházkové, *Kdo zabil Snížka?* (2017) Petry Soukupové, *Návštěva malé smrti* (2013) Kitty Crowther, *Dívka s pomeranči* (2003) od Josteina Gaardera a *Zlodějka knih* (2005) Markuse Zusaka. V každém z prezentovaných děl je nějakým způsobem smrt zastoupena, propojuje se také s dalšími motivy, kterými jsou přátelství a láska, nebo třeba také válka.

Cílem bakalářské práce je zmapovat různé podoby zobrazení smrti ve vybraných prózách. Poskytnout čtenáři vhled do této problematiky. Prostřednictvím umělecké literatury může být pro případného dětského čtenáře jednodušší pochopit i tuto stránku života. Tematika smrti může

být pro každého z nás velice těžká na zpracování, obzvlášť pro děti. Každý se s touto skutečností vyrovnává po svém. Beletrie s touto tematikou tak má pro dětského čtenáře až terapeutické působení.

1 Smrt jako téma v současné intencionální literatuře pro děti a mládež

Tato kapitola se ve stručnosti věnuje pojmu literatura pro děti a mládež. Krátce zobrazuje možné zachycení smrti a umírání v literatuře pro děti a mládež. Dále zpracovává pojem smrt, a především se zaměřuje na vnímání smrti dětmi.

1.1 Zobrazení smrti a umírání v intencionální literatuře pro děti a mládež

Literatura pro děti a mládež svou přístupností a přitažlivostí cílí na čtenáře nižších věkových kategorií, zpravidla ve věku od 3 do 16 let. Na základě zamýšleného příjemce můžeme rozlišit dva druhy literárních textů, a to *intencionální* a *neintencionální* díla.¹

Intencionální díla v literatuře pro děti a mládež jsou záměrně adresována pro děti a mládež, a to zpravidla díky vnitřním znakům (věková kategorie čtenáře, podtitul, edice, nakladatelství). Díla **neintencionální** byla původně určena pro dospělé čtenáře, postupem času se však stala součástí dětské četby (např. *Pohádky bratří Grimmů*).²

Literatura pro děti a mládež zahrnuje texty mnoha žánrů a forem (např. pohádka, bajka, příběh s dětským hrdinou). Žánry z oblasti literatury pro děti a mládež odpovídají specifickému věku dítěte. Literatura pro děti a mládež se člení na předškolní věk (3-6 let), kam spadají říkadla, leporela, obrázkové knihy a hádanky. Dále na mladší školní věk (6-10 let), do této věkové kategorie zahrnujeme zejména autorské pohádky a komiksy. A v neposlední řadě starší školní věk (11-15 let), kde se preferuje próza nejen s dívčí, ale i chlapeckým hrdinou, dobrodružné romány a fantasy. Literatura pro děti a mládež uplatňuje ve svých dílech funkce estetické, didaktické, poznávací a imaginativní.³ Smyslem literatury pro děti a mládež je utvořit v dětech pozitivní vztah k mateřskému jazyku, vést je k zajímavým a novým poznatkům, a rozvíjet fantazii dětí.⁴

Z biologického hlediska můžeme smrt definovat jako zastavení životních funkcí organismu. Toto zastavení je spojeno s nevratnými změnami, které již neumožňují jejich obnovení. Nastává zde úplná a trvalá ztráta vědomí.⁵

¹ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 360. ISBN 80-7185-669-X.

² *Tamtéž*, s. 361.

³ *Tamtéž*, s. 361.

⁴ KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury. 4., rozš. a upr. vyd.* Praha: Albatros, 2008, s. 104. ISBN 978-80-00-02154-6.

⁵ BALÁŽ, V., KOLÁŘ, F., LIŠKOVÁ, J., PLUHAŘOVÁ, A., SYNEK, P. *Smrt jako součást života*. Praha: 2008, s. 8. ISBN 978-80-867884-64-9.

Z pohledu psychiatrie je smrt v našem nevědomí vnímána jako něco, co ve vztahu k nám samým není možné. Pro naše nevědomí je představa konce našeho života zcela nepochopitelná. Naše nevědomí bere v úvahu, pro ukončení života jen jedinou možnost, a to je zabití. Smrt z přirozené příčiny, či sešlostí věkem je pro nevědomí zcela nepochopitelné.⁶

Každý z nás, kdo na svět přišel, z něj také musí odejít. Podmínkou pro život člověka je smrt. Jsme podřízeni biologickými zákonitostmi, které nemůžeme vyvrátit, a není možné nad nimi zvítězit. Jediná vhodná možnost je, že konečnost života budeme respektovat. Každý z nás na tomto světě máme omezený čas.⁷

Ohlédneme-li se do minulosti, tak můžeme zpozorovat, že smrt byla vnímána jinak. Dříve byla smrt chápána jako významný zlom mezi životem na zemi, který byl krátký a těžký, a mezi nadpozemským věčným životem. Smrt byla běžnou součástí života. Není vhodné tvrdit, že se v dávných dobách lidé smrti nebáli, pouze ji vnímali tak, že se již nic horšího nemůže stát.⁸ Jestliže se v rodině nacházel jedinec, který byl vážně nemocný, či umíral, tak ostatní členové rodiny měli za povinnost se o něj postarat a umožnit mu tak snadný odchod ze světa.⁹

V dnešních dobách je smrt pokládána za selhání. Smrt je skrývána a je vnímána jako něco nutného, co se nehodí do dnešního světa, který je ovládán technikou, vědou a médii. Jedinci v dnešní době o blízké smrti mlčí a věří, že nad smrtí zvítězí.¹⁰ Je proto na místě připustit si, že stejně jako do našeho života patří zrození, tak sem patří také smrt.¹¹

Intencionální umělecká literatura je důležitým faktorem při tvorbě dětského povědomí o smrti. Dítěti tak může být citlivým způsobem zprostředkováno téma smrti. Interpretace literárního díla v rodinném či školním prostředí může otevřít podstatný prostor pro komunikaci.

Literatura u dítěte, které má přímou zkušenost se smrtí, nabízí i vhodný terapeutický prostředek, jak se s touto situací vyrovnat. Dítě se prostřednictvím psaného slova vyrovnává s osobním traumatem a objasní si tak otázky ohledně smrti.

⁶ KÜBLER-ROSS, Elisabeth. O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících. Přeložil Jiří KRÁLOVEC. Praha: Portál, 2015, s. 11. ISBN 978-80-262-0911-9.

⁷ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2. přeprac. vyd. Praha: Galén, 2007, s.23. ISBN 978-80-7262-471-3.

⁸ *Tamtéž*, s. 23-24.

⁹ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, Argo, 1999, s. 57. ISBN 80-7203-124-4.

¹⁰ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2. přeprac. vyd. Praha: Galén, 2007, s.22. ISBN 978-80-7262-471-3.

¹¹ *Tamtéž*, s. 22.

Kontakt dítěte s tématem smrti prostřednictvím emocionálního zážitku z četby pomáhá orientovat se v úvahách o smyslu života. Tato pomoc přichází zejména prostřednictvím literárních postav, které se vyrovnávají se smrtí. Pomáhají tak kompenzovat nedostatek zkušeností čtenáře.¹² Tematika smrti je v intencionální literatuře pro děti a mládež zastoupena v různé míře. Někde můžeme téma smrti pozorovat jako *epizodní motiv*, jinde jako důležitý *syžetový moment*, ale dokonce i jako *ústřední téma příběhu*.¹³

Konec života zobrazený v umělecké literatuře pomáhá i čtenáři, který ještě nemá přímou zkušenost se smrtí. Může jej na takovou situaci připravit do budoucna. Téma smrti, které je zastoupeno v literatuře pro děti a mládež tak získává až psychotherapeutický rozměr a pozitivně rozvíjí etické a estetické city dítěte. Umělecká literatura dítěti ukáže několik možných reakcí na smrt blízkého (sebeobviňování, strach, pocit bezradnosti). Ubezpečuje dětského čtenáře, že tyto pocity jsou v těchto případech zcela běžné a normální.¹⁴ Literatura pro děti a mládež tak činí ve výchovném a vzdělávacím působení podstatnou roli.¹⁵

Autoři literatury pro děti a mládež se v literárních textech s tematikou smrti vyhýbají vykreslení smrti, která byla spáchána násilím, nebo smrti, která byla způsobena z vášnivé lásky i nenávisti. Smrt se v dětské literatuře objevuje jako nedílná součást života. Některá literární díla pro děti a mládež poukazují na smrt jako na důležitou součást životního procesu. Smysl života je pochopen až tehdy, kdy pochopíme, jakou roli v životě hraje smrt. Takové vykreslení smrti můžeme nalézt například v literárním díle od autora Jostein Gaarder *Dívka s pomeranči* (2003). Jiné literární texty nabízí myšlenku na posmrtnou existenci. Smrt zde tedy není definitivním koncem. Tato myšlenka se objevuje např. v díle Astrid Lindgrenové *Bratři Lvi srdce* (1973), nebo Ivy Procházkové *Myši patří do nebe* (2006). Někteří autoři zase smrt zachycují obrazně, v metaforách, např. v příběhu od J. M. Barrieho *Petr Pan* (1904), který nikdy nechce vyrůst, a chce už navždy zůstat dítětem. Můžeme to vnímat jako strach z dospívání a ze smrti. Žádné z těchto literárních děl nezakrývá, nebo se nesnaží zlehčovat podstatu smrti.¹⁶

¹² ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 16. ISBN 978-80-21-4413-5.

¹³ *Tamtéž*, s. 107.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 108-109.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 117.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 119.

Tyto literární texty s tematikou smrti kompenzují přímou zkušenost dítěte, a dokážou zabránit přílišnému zjednodušování smrti a umírání. V případě, že se již dítě setkalo s realitou smrti, se intencionální literatura jeví jako vhodný terapeutický prostředek.¹⁷

Téma smrti a umírání v literatuře pro děti a mládež bývá nejčastěji zpracováno prostřednictvím smrti nebo umírání jednoho, případně obou rodičů. Takové zpracování můžeme nalézt v knize od Josteina Gaardera *Dívka s pomeranči* (2003). Motiv smrti rodičů se objevuje také v díle J. K. Rowlingové *Harry Potter a Kámen mudrců* (1997). Náhlá smrt jednoho z rodičů se objevuje také ve starší publikaci od Marie Majerové *Robinsonka* (1940). Dalším obvyklým námětem je skon blízkých příbuzných. V knize Martiny Špinkové *Anna a Anička* (2015) umírá jeden z prarodičů, konkrétně babička. Můžeme se domnívat, že taková smrt bývá nejčastější smrtí, se kterou se dítě setkává. K smrti jednoho z prarodičů může dojít v důsledku vysokého věku, či nějaké vážné nemoci. Někteří autoři se nebojí vykreslit i smrt samotného dítěte. Autoři se tak prostřednictvím tohoto zpracování snaží dítěti sdělit, že se nemusí bát umírání a následné smrti. V literárních textech se také zabývají tím, co může přijít po smrti, dávají tak prostor pro fantazii dítěte. S úmrtím malého dítěte se setkáváme např. v knize *Jako v zrcadle, jen v hádance* (1999) od Josteina Gaardera, nebo v knize *Návštěva malé smrti* (2013) od autorky Kitty Crowther.

Motiv smrti bývá také zpracován na pozadí válečné tematiky historické etapy. Zde můžeme zařadit např. *Zlodějku knih* (2003) od australského spisovatele Markuse Zusaka. Děj je zasazen do období druhé světové války a příběh je vyprávěn samotnou Smrtí. Díky příběhu dítě či dospívající lépe porozumí událostem z historie. Takové literární dílo je určeno především pro dospívající čtenáře.¹⁸

1.2 Děti a vnímání smrti

Jak vlastně vnímají smrt děti? A jak komunikovat s dětmi, když se setkají s touto fází života? Ať už se smrtí blízké osoby, domácího mazlíčka, či děti samy se musí připravit na blízkou smrt (např. kvůli vážné nemoci). Když se dítě setká se smrtí, tak dospělý jedinec často

¹⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 117. ISBN 978-80-21-4413-5.

¹⁸ KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě: Existencionalní motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013, s. 125-126. ISBN 978-80-7464-278-4.

používá eufemismy.¹⁹ Spousta dospělých jedinců se domnívá, že je zbytečné zatěžovat děti. s takovou nepříjemnou událostí. Je to většinou z toho důvodu, že neví, jak správně s dětmi o tomto tématu hovořit. Jedním způsobem, jak s dětmi komunikovat o smrti mohou být právě knihy, ve kterých je téma smrti zastoupeno.

Hovořit s dítětem o smrti bývá velice obtížné a citlivé téma. Může nás děsit, když nám dítě začne pokládat otázky, které se týkají smrti. Vědomě či nevědomě mu můžeme vysílat signál, který značí, že další diskuse na toto téma je nežádoucí.²⁰ Pokud však budeme ignorovat dotazy dítěte na téma smrt, tak to může vést k tomu, že se dítě přestane ptát. Je vhodné vytvořit pro dítě takové prostředí, ve kterém mu budou otázky zodpovězeny. Dotazy, které dítě pokládá, budou vítány, přijímány. Může se stát, že na otázku odpovíme příliš složitě, čímž dítě zahltime. Další z možností je ta, že odpověď dítěti bude příliš stručná, nebo zcela odmítneme na otázku odpovědět, čímž dáme dítěti jasný signál, že je smrt uzavřené téma a už se na ni nemá ptát.²¹

Dítě se setkává se smrtí již od raného věku, proto je velice důležité, aby jí porozumělo. *Nagyová* se ve své studii zaměřila na děti věkového rozmezí od 3 do 10 let. Zjišťovala, jak děti vnímají smrt. Pokládala dětem otázku, co je to smrt. Výsledky poté rozdělila do tří skupin. V první skupině se nacházely děti od 3 do 5 let. Děti této věkové kategorie smrt odmítaly. Viděli ji jen jako odchod, nebo jako spánek. V druhé skupině se zaměřila na děti od 5 do 9 let. Tyto děti smrt personifikovaly. Děti viděly smrt jako Kostru, nebo jako Smrtku, která je nebezpečná a mrtvé odnáší pryč. Smrt popisovaly jako neviditelnou duši, nebo zlého ducha, který odchází hlavně v noci. Třetí skupina zahrnovala děti starších 9 let. Tyto děti chápaly smrt jako ukončení života na zemi. Smrti nemůže nikdo uniknout.²²

Je důležité dítě na smrt připravit, pokud dítě pochopí, co je to smrt, tak dokáže také lépe pochopit smysl života.²³ Dítě se v současné době potkává se smrtí stále častěji. S touto skutečností se dítě může dostat do kontaktu např. prostřednictvím masmédií, kde jsou sdělovány zprávy o dopravních nehodách, válečných konfliktech či přírodních katastrofách.

¹⁹ Eufemismus – jedná se o pojmenování, které zmírňuje, zjemňuje či zlehčuje nějakou nepříjemnou situaci (příklady eufemismu užitého v situaci, kdy se dítě setká se smrtí: odešel do nebe, odešel do věčných lovišť, zhasl plamínek jeho života, ukončil svou životní pout, již na něm roste travička). HLADKÁ, Zdeňka. EUFEMISMUS. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EUFEMISMUS>.

²⁰ GOLDMAN, Linda. *Jak s dětmi mluvit o smrti*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015, s. 6. ISBN 978-80-262-0819-8.

²¹ *Tamtéž*, s. 7

²² ŽALOUĐÍKOVÁ, Iva. *Dětské pojetí smrti*. Brno: MuniPress, 2016, s. 15. ISBN 978-80-210-8104-8.

²³ PONČÁKOVÁ, N. *Dítě a smrt*. *Zlatý máj*, 1991, č. 3, s. 165.

Ovšem tato skutečnost je zlehčována např. hrou, kde jsou hráči životy neustále obnovovány. Když se dítě setká se smrtí u blízké osoby, tak poté neví, jak na takovou situaci reagovat. Chování dítěte poté bývá obvykle doprovázeno strachem, zoufalstvím a bezradností.²⁴

Dítě se ve svých myšlenkách smrti často zaobírá. Nemusí se jednat pouze o přímý kontakt se smrtí (kdy v rodině zemře blízká osoba, domácí mazlíček či uvadá rostlina), ale i o vnitřní otázky, kterými se dítě zaobírá. První představy o smrti jsou naivní. Vyplývá to z toho, jak dítě vnímá čas, kdy dítě přistupuje ke smrti jako k dočasnému odloučení. Dítě si tedy smrt personifikuje, přirovnává smrt k dočasnému spánku, věří, že dokáže smrt vykoupit obětí.²⁵

Takové vnímání dítěte bývá překonáno mezi desátým a jedenáctým rokem. Dítě si již plně uvědomuje, jak plyne čas, a že každý lidský život jednoho dne skončí.²⁶ V návaznosti na pochopení plynutí času dítě chápe, že i ono jednou zemře. V očích dítěte je poté smrt nevyhnutelná a nevratná.²⁷

V tomto období již dítě začíná nad ztrátou truchlit. Každé dítě je individuální, proto i truchlení může mít pro každé dítě jiné časové rozpětí a různé projevy. Období truchlení však u většiny dětí má tyto klasické fáze:²⁸

1. *Šok*-v této fázi si dítě uvědomuje, že jemu blízká, milovaná osoba se již nikdy neobjeví
2. *Protest*-dítě se v této fázi brání, využívá protestu za účelem, že vše bude jako dřív
3. *Beznaděj či zoufalství*-tato fáze nastupuje, když se ztráta blízké osoby jeví jako skutečná
4. *Proces vyrovnání*-dítě se smíří se situací a hledá nové možnosti²⁹

Je tedy nezbytně nutné, jestliže chceme porozumět procesu truchlení u dítěte, abychom pro dítě vytvořili bezpečné prostředí, ve kterém se nebude bát pokládat nám otázky na téma smrti. Je třeba dítěti ukázat, jak na toto téma komunikovat. Poté bude proces truchlení probíhat přirozeně.³⁰

²⁴ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007., str. 9. ISBN 978-80-21-4413-5.

²⁵ *Tamtéž*, s. 12-13.

²⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 92. ISBN 80-247-0332-7.

²⁷ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 13. ISBN 978-80-21-4413-5.

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 92. ISBN 8024703327.

²⁹ *Tamtéž*, s. 93.

³⁰ GOLDMAN, Linda. *Jak s dětmi mluvit o smrti*. Přeložil Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015, s. 81-82. ISBN 978-80-262-0819-8.

2 Smrt a umírání v české a světové literatuře pro děti a mládež

Tato kapitola se věnuje zachycení smrti a umírání napříč historií. Především detailněji charakterizuje smrt a umírání v současné české a světové intencionální literatuře pro děti a mládež.

2.1 Zachycení smrti ve folklorních textech

S motivem smrti se ve folklorních textech setkáváme velmi často. Dříve byla smrt neoddělitelnou součástí existence lidstva, proto se v takovýchto textech vyskytuje motiv smrti zcela přirozeně. Ačkoliv folklorní pohádky nejsou adresovány přímo pro dětského čtenáře, přesto se pro něj staly jedním z prvních kontaktů s uměleckým dílem.³¹

Ve folklorních textech se často setkáváme s personifikovanou smrtí.³² Dítěti tak může pomoci při vytváření jeho představ. Smrt bývá nejčastěji zobrazována jako stařena, ale někdy také jako atraktivní mladá žena. Při zobrazení smrti, jako stařeny, můžeme sledovat jistý kontrast. Mateřství a počátek života bývá spojován s mladou ženou, zatímco stáří, sešlost a nemoci bývají spojovány s konečnou fází života, se smrtí. Smrt také bývá často zobrazována jako žena s kosou, srpem, nebo mečem. Tyto předměty mají naznačovat podtínání lidského života. Vstup na onen svět je umožněn prostřednictvím mostu, žebříku, nebo také brány. Duše zemřelých mají také své metaforické zobrazení. Duše člověka, který se v životě ničím neprovinil se zjevuje jako bílá holubice. Bílá holubice v křesťanství symbolizuje čistotu, nevinnou duši. Naopak duše hříšného člověka symbolizuje černý havran nebo krkavec. Můžeme zde sledovat kontrast bílá barva náleží nevinnému jedinci, na straně druhé máme černou barvu, která náleží hříšníkovi.³³

Další nejrozšířenější personifikací Smrti je *kmotříčka Smrt* nebo *ošizená Smrt*. *Smrt kmotříčka* se vyznačuje důležitými rysy jako je spravedlnost, nemilosrdnost a nepřemožitelnost. Takové zobrazení Smrti můžeme nalézt například v pohádce bratří Grimmů *Smrt kmotříčka*, kdy je Smrt považována za spravedlivější než samotný Pánbůh nebo ďábel.³⁴

³¹ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 17. ISBN 978-80-21-4413-5.

³² *Personifikace- termínem personifikace rozumíme přenesení lidských vlastností či jednání na zvířata, rostliny, přírodní jevy, nebo právě na abstraktní pojmy. V našem případě na abstraktní pojem smrt. Příklady personifikace: celé údolí utichlo, stromy si šeptaly, slunce se usmívá*

³³ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 17-18. ISBN 978-80-21-4413-5.

³⁴ *Tamtéž*, s. 19.

Smrt, kterou dokáže lidský hrdina přelstít nazýváme ošizenou Smrtí. Tato Smrt je bláhová a hloupá. Syžet těchto pohádek o *ošizené Smrti* vychází z přirozeného pudu sebezáchovy.³⁵ Dětský čtenář si prostřednictvím obou představených personifikovaných Smrtí může vytvořit vhodný postoj ke smrti. Spravedlnost a nevyhnutelnost jsou rysy, díky kterým dítě pochopí a přijme smrt.³⁶

Motiv spravedlnosti zobrazený u Smrti je velmi důležitý. Dítě tak prostřednictvím tohoto zobrazení pochopí, že každý živý tvor na světě je na konci svého života přijímán stejně. Bez ohledu na to, jestli byl v životě chudý, bohatý, zdravý, nemocný, obyčejný nebo třeba slavný. Protože každého z nás na konci naší poutě čeká smrt.

2.2 Tematika smrti v literatuře pro děti a mládež v 19.století

V 19.století se dítě běžně setkávalo se smrtí, a to jako u starších příbuzných, tak i u svých vrstevníků, ale dokonce i dítě samo se mohlo ocitnout v ohrožení života. Takové setkání se odehrávalo v souvislosti s četnými výskyty infekčních nemocí, špatným stravováním, nebo také dětskými nemocemi.³⁷

Koncem 19. století a začátkem 20. století se začaly vydávat dětské časopisy, které nejen dětské čtenáře, ale širokou veřejnost informovaly o zbytečných tragických úmrtích dětí. Tyto informace byly zpracovány do krátkých zpráv a měly výchovné působení. Takové mravní ponaučení se nacházelo i v knihách pro děti a mládež. Tyto texty měly dítě poučit o vhodném chování, díky kterému by se později vyhnulo nebezpečí smrti. Vhodným příkladem pro takové zobrazení smrti je kniha od Heinricha Hoffmanna *Ježipetr aneb Veselé příběhy a žertovné obrázky* (1845, rozš. vyd. 1847).³⁸ Tento soubor obsahuje deset výchovných veršovaných příběhů o dětech. Tyto děti jsou většinou po neuposlechnutí svých rodičů tvrdě potrestány, jako např. hoch, jménem Kašpar, který odmítá jíst. Příběh vygraduje až do jeho vyhladovění.³⁹

Dalším zpracováním tématu smrti byla personifikace zvířecích hrdinů zasazených do přírodní říše. Je zde citlivě vedená paralela mezi lidským životem a děním v přírodě. Tento obraz smrti nalezneme v autorské pohádce Jana Karafiáta *Broučci* (1876)

³⁵ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 21. ISBN 978-80-21-4413-5.

³⁶ *Tamtéž*, s. 22.

³⁷ *Tamtéž*, s. 23.

³⁸ *Tamtéž*, s. 24.

³⁹ MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih: Nejlepší a Nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013, s. 18. ISBN 978-80-00-03336-5.

Karafiát líčí životní koloběh broučků, kdy Brouček dospěje, ožení se, umírá mu maminka, kterou následují i ostatní stárnoucí členové rodiny. Smrt zde vstupuje nečekaně, ale je zcela přirozená a podaná velmi citlivým způsobem. Zármutek ze smrti blízkých brzo střídá radostná událost, zrození nového života. Karafiát smrt nezlehčuje, naopak nám ukazuje, jak ji broučci s tichou pokorou přijímají. Smrt je zde přirozeným šťastným koncem, projevem boží vůle.⁴⁰ Jan Karafiát, jako jeden z mála autorů zařadil smrt do textu určeného pro děti. O smrti dokázal hovořit jako o něčem zcela přirozeném, co se dotýká nejen dospělých, ale i dětí.⁴¹

2.3 Tematika smrti v literatuře pro děti a mládež ve 20.století

Tematika smrti se objevuje i počátkem 20.století v příbězích s dětským hrdinou. Smrt je zde zastoupena zcela přirozeně, jako běžná součást života.⁴² Literatura pro děti a mládež se v první polovině 20.století začíná zabírat tím, proč smrt nastala, a jaké bude mít důsledky do budoucna. Moment umírání zde většinou zůstává skryt.⁴³

Česká literatura pro děti a mládež v 20. a 30. let ve 20. století toužila po zobrazení realistického života, které by zahrnovalo také zobrazení negativních stránek. Tato literatura požadovala, aby byl případný dětský čtenář připraven na život takový, jaký je. Aby byl dětský čtenář připraven na to, že k životu patří i smrt.⁴⁴ Zde můžeme zmínit například *Zázračnou hodinku* (1923, rozš. vyd. 1935). Jedná se o povídkový soubor, jehož autorkou je Marie Majerová. Motiv smrti se nachází ve dvou povídkách. V povídce *Modrý hyacint* je smrti vystavěno dítě samotné, které těžce onemocní a následně umírá. V povídce *Malinký muž* umírá dítěti matka. Marie Majerová se smrtí zabývá ještě v dívčím románu *Robinsonka* (1940), kde smrt nečekaně zasáhne maminku Blaženy, hlavní postavy. Tato čtrnáctiletá dívka je tak vystavena každodennímu boji se starostmi o domácnost. Majerová nám tak ukazuje, jak na smrt pohlíží mladá dívka.⁴⁵

Jako další můžeme zmínit románový cyklus *Malý Bobeš* (1931) od autora Josefa Věromíra Plevy. Román je sestaven z drobných, ale přelomových epizod v Bobešově životě.

⁴⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 32-33. ISBN 978-80-21-4413-5.

⁴¹ MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih: Nejlepší a Nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013, s. 23. ISBN 978-80-00-03336-5.

⁴² ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 37. ISBN 978-80-21-4413-5.

⁴³ *Tamtéž*, s. 45.

⁴⁴ PRCHAL, J. *Neodvádějme děti od skutečnosti!* Úhor, 1934, 22, č. 4, s.70.

⁴⁵ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 37-39. ISBN 978-80-21-4413-5.

Zachycuje jak radostné, tak stinné stránky jeho dětství. Bobeš vnímá smrt jako něco vzdáleného, co postihuje pouze starší jedince, bohužel život mu ukáže, že ne vždy tomu tak je, neboť Bobešovi umírá mladší bratr František. V knize se nachází kapitola, která nese název František, tato kapitola se věnuje Františkovu zhoršujícímu se stavu onemocnění, který je později doprovázen smrtí a přípravou na pohřeb. Bobeš poté vede s matkou konverzaci na téma smrt. Ptá se, co se s bratrem stalo a co se s ním dále bude dít. Pleva podává smrt jako vysvobození z životního trápení, které nezahrnuje jen nemoc, ale také celkové postavení chudé rodiny.⁴⁶

Další díla, která taktéž vznikla ve 20.století jsou např.: *Jako v zrcadle, jen v hádance* (1995, česky 1999) od norského autora Josteina Gaardera. *Bratři Lví srdce* (1973) z pera Astrid Lindgrenové. A v neposlední řadě třeba *Princezna z třešňového království* (1975) od české autorky Markéty Zinnerové.

2.4 Charakteristika smrti v současné literatuře pro děti a mládež

Současná literatura pro děti a mládež se tematice smrti, ohrožení, obrazu života, hledání smyslu existence nevyhýbá. Některé žánry této existencionální tematice dávají více prostoru, jako například fantasy nebo detektivní román. Tento trend souvisí především s tím, nebát se otevřít jakékoliv téma v literárním rozhovoru s dítětem. Jednáme tak s dítětem, jako s rovnocenným partnerem, který je schopen porozumět i náročnějším tématům.⁴⁷

2.4.1 Tematika smrti v současné české literatuře pro děti a mládež

Současná česká literatura pro děti a mládež zachycuje smrt humorným odlehčením či pohádkovou stylizací.⁴⁸ Novější texty se snaží oslovit i staršího příjemce. Autoři se snaží, aby si jejich práce získala co největší část publika.⁴⁹ Zcela jednoznačně nejvýraznější stopu v pohádkové stylizaci nacházíme u Ivy Procházkové v díle *Myši patří do nebe* (2006). Tato novela začíná úmrtím jedné z hlavních postav. Zachycuje zde smrt malé myšky Šupito a lišáka Bělobřicha. Jedná se o rychlou smrt, která zvířecí hrdiny zasáhne zcela náhle. Autorka chtěla poukázat na to, že smrt nečekáme a nevíme, kdy může přijít.

⁴⁶ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 42-44. ISBN 978-80-21-4413-5.

⁴⁷ KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě: Existencionální motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013, s. 10. ISBN 978-80-7464-278-4.

⁴⁸ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 68. ISBN 978-80-21-4413-5.

⁴⁹ KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě: Existencionální motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013, s. 12. ISBN 978-80-7464-278-4.

V tomto díle smrt není koncem, jelikož se hrdinové shledávají ve zvířecím ráji, kde se společně připravují na opětovný vstup do života. Procházková zobrazuje posmrtnou existenci s využitím náboženských prvků křesťanské a hinduistické víry (motiv ráje, reinkarnace, Šupito umírá pádem do rokle, zde můžeme vnímat motiv vody jako cestu na onen svět).⁵⁰ Autorka tak nechává dětským čtenářům prostor pro úvahy o posmrtném životě, zároveň dítěti ukazuje, že čas života je limitovaný.

Jak už bylo výše zmíněno, častým námětem pro zpracování knihy s tematikou smrti bývá smrt rodičů, nebo prarodičů. Martina Špínková je autorkou knihy *Anna a Anička; O životě na začátku a na konci* (2014). Autorka nenásilnou formou ukazuje dětskému čtenáři koloběh života. Jak roste děvče Anička, tak stárne její babička, která nakonec onemocní a zemře. Rodiče Aničku, po smrti babičky, odvedou k její posteli, kde se Anička dostává do přímého kontaktu se smrtí a později je také přítomná na pohřbu babičky. V knize vidíme individuální dětské vyrovnávání se se ztrátou blízké osoby. Anička se se smrtí babičky vyrovnává tak, že jí chodí telefonovat z telefonních budek. Dozrání nastává ve chvíli, kdy dívenka babičce přestane telefonovat. Autorka text doplňuje o své ilustrace, které ačkoliv zobrazují stinnou stránku života, tak jsou plné optimistických barev.

Některé děti se hůře vyrovnávají se smrtí svého domácího mazlíčka. Kateřina Sušková ve své obrázkové knize *Počkej, milá smrti* (2013) vychází ze svých reálných zážitků. Ve své knize pojednává o tom, jak se její děti vyrovnávaly se smrtí domácího mazlíčka, kocoura. Kniha je primárně určena čtenářům mladšího věku. Obsahuje různé úkoly, které u jedinců mají za úkol rozvíjet paměť a představivost. Stěžejní se zde stává lidová píseň „*Počkej, milá smrti*,“ tato píseň přibližuje pravdu o smrti. Smrt a úmrtí domácího mazlíčka ve své knize, *Kdo zabil Snížka?* (2017), zobrazuje také Petra Soukupová. Tato kniha odkazuje k detektivnímu žánru, kdy děti pátrají po viníkovi, který zabil psa Snížka

2.4.2 Tematika smrti v současné světové literatuře pro děti a mládež

Eric-Emmanuel Schmitt je autorem *Cyklu o neviditelném*, ve kterém se nachází volná řada novel s náboženskou tematikou. *Milarepa* (1997) přibližuje buddhismus. *Pan Ibrahim a květy koránu* (2001) přibližuje konfrontaci dvou náboženství, islámu a judaismu. *Novela Noemovo dítě* (2004) pojednává o judaismu. *Zápasník sumó, který nemohl ztloustnout* (2009)

⁵⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 77. ISBN 978-80-21-4413-5.

opět přibližuje buddhismus. Román *Deset dětí paní Mig* (2012) se liší od předchozích novel tím, že jej vypráví dospělý jedinec. Je nám přiblíženo učení Konfucia. Jako poslední je třeba zmínit novelu *Oscar a růžová paní* (2002), která pojednává o jednom ze světových náboženství, křesťanství.

Vypravěčem příběhu *Oscar a růžová paní* (2002) je sám Oscar. Chlapec, kterému se nevydařila transplantace kostní dřeně. Oscar se se svým osudem dokáže smířit, jeho rodiče ne, považují to za selhání. Rodiče s Oscarem nedokážou mluvit o smrti. Toto tabu prolomí ošetřovatelka babi Růženka, která chlapce přivede k víře v Boha. Text je formulován jako série dopisů, které Oscar píše Bohu. V těchto dopisech se chlapec svěří se vším, co ho trápí. Bůh tak zde zastává funkci terapeuta.⁵¹ Uplatňuje se chronologický postup kompozice. Jak plyne děj, tak se postupně chlapec smířuje se svým osudem. Smrt akceptuje. Oscarova cesta k Bohu vede k pochopení smyslu vlastního života. V závěru píše babi Růženka dopis Bohu za zemřelého Oscara. Tento dopis odhaluje, že babi Růženka nebyla ta, která Oscara přivedla k Bohu, nýbrž Oscar sám přivedl babi k Bohu. Autor této novely vycházel ze svých vlastních vzpomínek, kdy byl jako dítě svědkem umírání svých dětských přátel. Těžil také z toho, kdy se on sám dostal do kontaktu s vážným onemocněním. Schmitt v této novele využívá prvků a postupů z různých žánrů, z filozofické prózy, příběhu ze života dětí. Schmitt tímto dílem odkryl spoustu existencionálních otázek.⁵²

Kniha *Slon v pokoji: O smrti a zármutku pro dospívající* (2016) je určena primárně pro starší a dospívající jedince. Autorem této knihy je rabín a psychoterapeut Earl A. Grollman. V této knize se nesetkáme s žádným příběhem. Grollman popisuje myšlenky a pocity dospívajících, kteří se setkají se smrtí. Autor dílo rozčlenil do šesti částí, které je koncipováno chronologicky tak, jak dospívající jedinec prochází jednotlivými fázemi truchlení (tyto fáze truchlení jsme si nastínili v podkapitole 1.3 Jak vnímají smrt děti). Autor knihu sestavil na základě rozhovoru s několika mladými lidmi, kterým zemřel někdo blízký.⁵³ Dílo může pomoci dospívajícímu jedinci vyznat se ve svých pocitech a ujistit jej, že existuje spousta způsobů truchlení. Sám autor knihu věnoval truchlícím. V knize autor s truchlícími soucítí, ale zároveň je vyzývá k tomu, žít dál. Zármutek autor přirovnává ke slonovi, který zabírá místo v pokoji.

⁵¹ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 57. ISBN 978-80-21-4413-5.

⁵² *Tamtéž*, s. 57-60.

⁵³ GROLLMAN, Earl A. *Slon v pokoji: O smrti a zármutku pro dospívající*. Praha: Cesta domů, 2017, s. 5-6. ISBN 978-80-88126-36-2.

Autor se nebojí upozornit i na těžší situace, do kterých se dospívající jedinec může dostat, a tak v knize poukazuje i na nešťastnou nehodu, nebo sebevraždu. Kniha může působit jako takový návod, ale zároveň i průvodce, jak se vyrovnat se všemi pocity, které v sobě dospívající jedinec může mít.

Dále můžeme poukázat na knihy pro mladší čtenáře. Jedná se především o *Děvčátko s kosou* (2010) od Michaela Stavariče, dále *Je smrt jako duha?* (2017) od dánské spisovatelky Jeanette Bresson Ladegaard Knox a jako poslední *Návštěva malé smrti* (2013) od Kitty Crowter. *Děvčátko s kosou* je dílo Michaela Stavariče. Autor personifikuje smrt do podoby mladé dospívající dívky Smrtečky, které otec předá kosu. Kosa zde představuje pomyslnou štafetu při předání práce dalšímu. Zároveň vidíme atribut kosa, se kterým bývá Smrtka často spojována. V knize se objevuje také motiv havrana, který nejspíš představuje každou zemřelou duši. Dorothee Schwab ilustruje Smrt jako vysokou černou postavu, která nosí černý hábit a nikdo jí nevidí do obličeje. Jedná se o klasické znázornění Smrti, doplněné o předmět kosa. Na konci knihy autor použije eufemismus pro vyjádření smrti děvčátka s kosou.

Další personifikace smrti, v podobě osoby zahalené do černého pláště nesoucí si kosu, ve svém díle *Návštěva malé smrti* (2013), zobrazuje Kitty Crowter. Autorka smrt představuje jako malou osobu, malé dítě, čímž se přibližuje dětskému čtenáři a snaží se, aby se dítě smrti a umírání nebálo. Malá smrt je smutná a zklamaná z lidí, se kterými se setkává. Každý má stejnou reakci, strach. To se změní, když si smrt přijde pro dívku Evelínu. Malá Evelína se smrti nebojí, dokonce ji s radostí vítá. Autorka si zde pohrává s myšlenkou posmrtného života, kdy Evelína po krátké přítomnosti v království mrtvých odchází do posmrtného života, kde se vtělí do podoby anděla. Následně chodí spolu s malou smrtí k umírajícím.

V knize *Je smrt jako duha?* (2017) se opět setkáváme s personifikovanou smrtí. Tentokrát ovšem do podoby stínu. Autorka v knize uvádí i klasickou podobu smrti, zahalené do pláště a držící kosu v ruce. V knize umírá babička malé holčičky Emilky. Malé děvče nejdříve pokládá matce otázky týkající se smrti. Ptá se, co se stane, až umře. Proč musí umřít. Jak asi vypadá smrt. Pokládá otázky, na které chce znát odpověď téměř každé dítě. Maminka smrt přirovnává k tajemství, kterému je těžké porozumět. A smrt přirovnává k sestře života, která je také jako duha, ale volí jiné barvy. Emilka poté vede rozhovor i se samotnou Smrtí, jedná se spíš o monolog, kdy děvče stále pokládá nějaké otázky a nenechá se odbýt. V podkapitole 2.1 *Zachycení smrti ve folklorních textech* zmiňují, že vstup na onen svět je

možný za pomoci brány, nebo žebříku. Adriana Skálová, která k této knize vytvořila ilustrace, na dvojstraně zobrazuje lávku, tato lávka by mohla značit jeden z možných vstupů do posmrtného života. Koneckonců autorka sama na posmrtný život poukazuje, nazývá jej zahrada mrtvých.

3 Analýza a interpretace vybraných textů tematizující smrt

Tato kapitola se věnuje vybraným dílům pro děti a mládež. V těchto dílech se vyskytuje tematika smrti. Kapitola poskytuje stručný životopis autorů a přehled jejich tvorby pro děti a mládež.

3.1 Iva Procházková

Iva Procházková (*1953) je česká prozaička, dramatička a televizní a filmová scenáristka.⁵⁴ Stejně jako Petra Soukupová, autorka díla *Kdo zabil Snížka?* (2017), zmíněná v této bakalářské práci se Iva Procházková věnuje tvorbě knih nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé čtenáře.

Kniha *Myši patří do nebe...ale jenom na skok!* patří k její nejznámějším knihám pro dětského čtenáře. Jako další knihy pro děti můžeme například zmínit díla *Eliáš a babička z vajíčka* (2002), *Kam zmizela rebarbora?* (2004), *Nazi* (2009) a *Uzly a pomeranče* (2011). Mezi prózu pro mládež řadíme díla *Pět minut před večeří* (česky 1996), *Červenec má oslí uši* (česky 1995), *Čas tajných přání* (česky 1992), *Karolína. Stručný život šestnáctileté* (1999), *Soví zpěv* (česky 1999), *Jožin jede do Afriky* (2000).⁵⁵ Svou literární prvotinu, *Komu chybí kolečko?* vydala v roce 1980. Do českého povědomí se ale Iva Procházková zapsala až knihou, která u nás vyšla v roce 1992, jedná se o knihu *Čas tajných přání*.⁵⁶ Roku 1983 se svou rodinou emigrovala do Rakouska, kde chvíli pobývala v uprchlickém táboře, poté se i se svým manželem usadila v Německu. Zde započala svou tvorbu pro dětské i dospělé čtenáře. Roku 1994 se se svou rodinou Procházková již natrvalo přestěhovala do České republiky, kde z německy psané tvorby přechází na česky psanou. Tento krok učinila poté, co započala spolupráci s Českou televizí.⁵⁷

Iva Procházková je oceňovanou autorkou. Za svá literární díla získala řadu ocenění. Roku 1992 získala Zlatou stuhu za knihu *Čas tajných přání* (1992), tato kniha byla oceněna i v Německu. Roku 1996 získala opět Zlatou stuhu, tentokrát za knihu *Pět minut před večeří* (1996). Za knihu *Myši patří do nebe...ale jenom na skok* (2006) obdržela v roce 2006 Zlatou

⁵⁴ HUTAŘOVÁ, Ivana, Marie HANZOVÁ a Karel KESTNER. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003, s. 97. ISBN 8021104619.

⁵⁵ MÁLKOVÁ, Iva. *Iva Procházková* [online]. [cit. 2022-06-06]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=957&hl=iva+proch%C3%A1zkov%C3%A1>

⁵⁶ ŠUBRTOVÁ, Milena a CHOCHOLATÝ, Miroslav. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II, Čeští spisovatelé* Praha: Libri, 2012, s. 331. ISBN 978-80-7277-506-4.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 330.

stuhu a o rok později Magnesium Litera. Dařilo se jí i v dalších letech, kdy například roku 2010 obdržela opět Magnesium Litera za literární dílo *Nazí* (2009).⁵⁸

3.1.1 Myši patří do nebe... ale jenom na skok!

Tato dětská kniha plná ilustrací vyšla v roce 2006 a vydalo nakladatelství Albatros. Ještě téhož roku získala kniha cenu Zlatá stuha a v roce 2007 získala cenu Magnesia Litera. Roku 2021 se kniha dočkala filmové adaptace pod stejným názvem.

V tomto díle se případný dětský čtenář setkává se smrtí ihned v úvodu knihy, kdy umírá hlavní zvířecí hrdina, myška jménem Šupito. Procházková vykresluje téměř dramatickou scénu, kdy si malá myš snaží zachránit svůj život před úhlavním nepřítelem, lišákem Bělobřichem, který vykazuje své přirozené instinkty, když se snaží Šupito ulovit. V této scéně myš umírá v lese, když zakopne o věc patřící do lidského světa, konkrétně o vršek od alkoholického nápoje. „*Vyčnávající kořen na kraji propasti ji vymrštil do vzduchu a pak jen padala, padala, padala...*“⁵⁹ Šupito padá do hluboké rokle. V této části můžeme polemizovat o tom, kdo skutečně může za smrt Šupito. Jestli vršek od piva, která nemá v přírodě, co dělat. Nebo za smrt Šupito může lišák, jehož přirozeností je lovit.

Když se Šupito vzbudí, nemá zdání, co se právě stalo, což je celkem očekávaná reakce. Šupito věděla, že jí hrozí nebezpečí od lišáka, ovšem smrt neočekávala. Setkáváme se zde se smrtí náhlou. „*Jsem mrtvá, nebo jsem ještě živá?*“ zašeptala Šupito s očima pevně zavřenými hrůzou.⁶⁰ Na samotném dnu skály spatřila myš. Šupito na ni volala, že se blíží Bělobřich, ale myška nereagovala. Po pádu ze skály se Šupito znovu shledala se svými blízkými, konkrétně se svou sestřenicí, která se jmenuje Žerebrouky a se strýčkem Šmajdou. Jsou to právě oni, kteří dovedou Šupito na jedno krásné místo, do nebe. Protože právě tam Šupito míří. Jelikož ta malá šedá myška, kterou viděla, jak leží v hluboké rokli, jako tělo bez duše, byla právě ona. Šupito si uvědomila, že je mrtvá, a že jí zabil právě pád ze skály, když utíkala před lišákem.

Můžeme se domnívat, že Žerebrouky a Šmajdovi byl dán úkol dovést Šupito do nebe, vzbuzují dojem průvodců. Celou dobu čekali, až se se Šupito znovu shledají. Vše jí vysvětlí a společně vzlétnou do nebe. „*Přece tam nemůžu všechno nechat!*“ vykřikla. „*Co všechno?*“

⁵⁸ URBANOVÁ, Svatava. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, s. 144-147. ISBN 978-80-7464-143-5.

⁵⁹ PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Myši patří do nebe: ale jenom na skok*. Praha: Albatros, 2006, s. 8. ISBN 80-00-01558-7.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 8.

„Svoje tlapy...nejrychlejší v okolí! Svoje uši... Víte, kolikrát už mě varovaly před nebezpečím? Teplý kožíšek, který mě chrání před mrazem...a svůj senzační dlouhý ocásek, bez kterého se ani neudržím na větvích!“, „Nic z toho nebudeš potřebovat,“ ujistila ji Žerebrouky. „Tam, kam letíme, je všechno jinak.“⁶¹ Ono vzletnutí vnímáme jako ponechání veškeré zátěže na pozemském světě. Po vzletnutí proletěli hustou mlhou a přistáli v přírodní lodičce, která byla vyrobena z kůry a poháněla je vpřed. Pluli k jezeru, které se jmenuje Rozloučení. Jezero Rozloučení představuje jakousi přechodnou stanici mezi skutečným životem na zemi a posmrtným životem. Motiv lodiček a jezera ve spojitosti s mrtvým jedincem nám dává náboženský symbol. „Říká se tomu tak,“ vysvětloval strýček Šmajda, „protože než se dostaneš na druhou stranu, rozloučíš se s tím, co jsi byla dřív. Všechno to necháš za zády.“⁶²

Šupito tak dala sbohem svému životu, ve kterém se odehrávaly špatné i dobré věci. Po přeplavení se na druhý břeh jezera Šupito viděla, že se na tomto místě nenachází jen myšky, ale i další různá zvířata. Všude pobíhalo spoustu myší, zajíců a rejsků. Dokonce tady byl i plaz a motýli. Šupito si všimla, že se všechna zvířata začala řadit do jedné dlouhé řady, do které se musela zařadit i ona sama. Tento dlouhý štrúdl sestavený ze zvířat vedl ke Kozí bráně. Každé zvíře muselo projít přes samotnou kozu, která si je prostřednictvím zelí prověřila. „Přistrčila k ní zelnou hlávku a Šupito na jeden list přitiskla svou roztrěsenou průsvitnou tlapku. Když j i stáhla zpátky, viděla, že po ní zůstal otisk. Koza se na list zblízka podívala a důkladně ho očichala. Pak se znovu usmála. Tentokrát byl je jí úsměv široký a přátelský.“⁶³ Když zjistila, že se zvíře ve svém životě ničím neprovinilo, pustila jej dál. Samozřejmě i Šupito mohla projít dál. Pro svou očistu Šupito a každému dalšímu zvířeti byly darovány hygienické potřeby, aby se zvířata mohla v koupelně očistit.

První zvíře, se kterým se Šupito setkává je krokodýl, který jí pomohl s umýváním. Po očistě se Šupito nemohla ani poznat, což může být metaforou pro duchovní očistu. „Když byla Šupito hotová s koupelí, počkala, až se uklidní hladina jezírka a podívala se do ní. To, co spatřila, ji málem porazilo. Ve vodní ploše se zrcadlila kouzelná bytost, křišťálově čistá, zářící jako čerstvě rozkvetlá pampeliška.“⁶⁴ Koupel je zde vnímána jako očista od pozemského světa, od svých případných hříchů. Po očistě se Šupito setkává se svými dávnými přáteli. Setkává se

⁶¹ PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Myši patří do nebe: ale jenom na skok*. Praha: Albatros, 2006, s. 12. ISBN 80-00-01558-7.

⁶² *Tamtéž*, s. 15.

⁶³ *Tamtéž*, s. 19.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 29.

i se svým nepřítelem, lišákem Bělobřichem. Když jej Šupito uviděla, začala před ním utíkat. Bělobřich ji ujistil, že se jej nemusí bát, a tak ji v tlapách donesl na heřmánkovou louku, kde se Šupito zeptal, zda se můžou kamarádit. Šupito nejdříve odmítá, ale nakonec přeci jen svolí, že by mohli být kamarádi. Zjistí, že oba mají stejnou zálibu, a tou je houpání. „*Vrátili se společně do jeskyně a s vervou se dali do houpání. Šupito věděla už zaživa, že ve dvou se dá užít daleko více zábavy, než když je sama, ale netušila, jak moc ji hraní s Bělobřichem bude bavit.*“⁶⁵ Během hraní v jeskyni se Šupito setkává s dalšími kamarády z lesa – s ježkem Dupejakokůň a s ropuchou Rušínoc.

Šupito se s Bělobřichem vydává do kina, kde se každému bude přehrávat jeho životní příběh. Každý může svůj život vidět ještě jednou. „*Šupito se podívala pozorněji – a opravdu! Ta míhající se šedá hromádka byla myš s černým flíčkem ve tvaru oříšku na čele. Takový flíček měla ze všech myší v širokém okolí jen a jen Šupito! Nebylo nejmenších pochyb, že je to ona.*“⁶⁶ Jakmile skončilo přehrávání jejího života, tak si Šupito řekla, že by se v dalším životě chtěla narodit jako liška, protože kdyby se narodila jako liška, mohla by tak všechen svůj čas trávit s lišákem. Tohle své přání vyslovila i lesnímu větru. „*Když si to tolik přeješ, Šupito, ‘zaševalil vítr, určitě to tak dopadne. Ta největší přání se každému vyplní, věř mi.*“⁶⁷

Při zpáteční cestě se opakuje plavba po jezeře Rozloučení. Již se ale neloučíme s pozemským životem, ale s životem v ráji. Šupito i Bělobřich se vrací zpět do reálného života. Procházková nám tak tímto předává myšlenku, že se točíme v kruhu. Po smrti se ocitáme v několika meziprostorech, než je nám umožněna cesta do nebe, do ráje. Zvířecí hrdinové nejdříve prochází hustou mlhou, poté plují po jezeře Rozloučení, dostanou se k bráně, a až po umytí případných hříchů se ocitají v nebi, kde dochází uvědomění, a nakonec opět plují po jezeře Rozloučení k novému pozemskému životu.

Cestou na zem se Šupito dozvěděla, že Bělobřich měl úplně stejné přání. Taktéž si přál, aby mohl být v dalším životě stále se Šupito. Přál si být myšákem, tak by se jej aspoň Šupito již nebála. V dalším životě se Šupito a Bělobřich přece jen setkali. Prohodili si své role a zůstaly jim stejné vnější rysy. Tito dřívější nepřátelé se setkali u vyvrácené břízy nad močálem, kde se

⁶⁵ PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Myši patří do nebe: ale jenom na skok*. Praha: Albatros, 2006, s. 49. ISBN 80-00-01558-7.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 68.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 74.

společně houpali na houpačce. „*Je to skoro jako v nebi,*“ řekl Bělobřich nadšeně. *„Skoro“ souhlasila s ním Šupito. „Možná dokonce lepší, nemyslíš?“ Šupito se podívala na mraky plující po hladině močálu, na rákosí tančící ve větru, na slunce, které zašlo, aby mohlo za chvíli zase vykouknout, na cestu plnou louží a hloubku lesa plnou nebezpečí, ale také překvapení, a nakonec pohlédla na Bělobřicha. „Nebe je bezva,” řekla nakonec moudře. „Ale jenom na chvíli.“*⁶⁸

Všechna zvířata mají v příběhu jména dle vlastností, a to ať už vnitřních či vnějších. Hlavní hrdinka myš Šupito – hbitá a rychlá, lišák Bělobřich – má bílé břicho, sestřenice myši Šupito, myš Žerebrouky – žrala brouky, ropucha Rušínoc – svým kuňkáním v noci ruší, či ježek Dupejakokůň – jeho chůze je hlasitá. U zvířat je užita personifikace, mají vlastnosti lidí a jsou schopna mluvit.

Někteří autoři se ve svých dílech zabývají také otázkou oddělení duše od těla, cestou duše do nebe a následným posmrtným životem. Procházková je jednou z těchto autorů. Případný dětský čtenář se setkává s charakteristikou nebe v této pasáži „*Někdo mu říká nebe, někdo zase jinak - na jménu nezáleží,*“ odpověděl strýček Šmajda. *„Důležitější je, že se tam dostane každá správná myš, když umře. Třeba já nebo tady tvoje sestřenka. A ty jsi taky byla myš jaksepatří, pokud mě paměť neplete!“*⁶⁹. Smrt nevnímá jako definitivní, konečný stav, ale jako možnost další volby. Motiv smrti je v příběhu hlavním tématem. Vedlejším motivem je přátelství, kdy se z myšky Šupito a lišáka Bělobřicha stanou skvělí přátelé, i přesto, že v přírodě tvoří vztah predátora a oběti.

Autorka ve svém díle *Myši patří do nebe...ale jenom na skok!* popisuje cestu do zvířecího nebe, které je nápadně podobné lidskému. Než zvířata vstoupí do zvířecího nebe, projdou vstupní bránou, kterou hlídá koza, která o každém nově přichozím vše ví. Můžeme zde vidět podobnost se svatým Petrem, majitelem klíčů od nebeské brány.

Procházková vytvořila jedinečnou knihu, která nabízí spoustu témat pro diskusi. Ve svém díle zmiňuje motiv smrti, na kterou navazuje cesta do nebe, následně znovuzrození a jako poslední je nový život.

⁶⁸ PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Myši patří do nebe: ale jenom na skok*. Praha: Albatros, 2006, s. 103. ISBN 80-00-01558-7.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 9.

3.2 Kitty Crowther

Spisovatelka a ilustrátorka dětských knížek Kitty Crowther (*1970) pochází ze Švédska. Crowther za své díla získala mnohá ocenění, to nejvýznamnější získala v roce 2010 od Švédské umělecké rady, jedná se Cenu Astrid Lindgrenové. Autorka do svých čtyř let trpěla poruchy sluchu a se svým okolím verbálně nekomunikovala. Nejvíce svět kolem sebe vnímala prostřednictvím obrazů. Ty se pro ni staly stěžejním komunikačním prostředkem. Výtvarné umění ji tak zaujalo, že absolvovala uměleckou školu. Své výtvarné nadání následně využila, když zahájila svou profesní kariéru, jakožto ilustrátorka dětských knih.⁷⁰

Na svém kontě má Crowther spoustu významné práce, pro děti vydala zatím dvě knihy, jedná se o knihy *Skříp, škráb, píp a žbluňk* (2012) a *Návštěva malé smrti* (2013).

3.2.1 Návštěva malé smrti

Kniha *Návštěva malé smrti* (2013) vyšla už v roce 2004 v Paříži. V češtině vyšla až v roce 2013.

Kniha upoutá již na první pohled. Na předsádce je zobrazená malá smrtka, oblečená do černého dlouhého hábitu a v ruce třímající kosu. Z teoretické části již víme, že kosa představuje atribut, který symbolizuje smrt. Má tímto představovat podtínání.

Kniha pojednává o malé smrti, která je nešťastná. „*Smrt je malá roztomilá osůbka. Ale nikdo o tom neví.*“⁷¹ Je nešťastná z toho, že ji nikdo nemá rád, netěší se na ni, když k nim přichází, a jen z ní mají strach. Můžeme to vnímat tak, že osoby, ke kterým smrt přichází, ještě nejsou na úmrtí připraveny. „*Lidé pláčou. Je jim zima.*“⁷² I přesto, že Smrt vidí, jak se k ní lidé chovají, tak se snaží, aby jejich poslední cesta byla krásná. „*Tiše našlapuje, jemně klepe nadveře a ostýchavě se blíží k lidem, kteří umírají. Vezme je za ruku.*“⁷³ I přesto, že smrt vykonává takové poslání, snaží se pro lidské jedince konat dobré skutky. Když vidí, že je někomu zima, rozdělá jim oheň. Bohužel oheň bývá spojován s peklem. A právě tento dobrý skutek může v lidech vzbuzovat pocit, že byli během života hříšní, a tak skončili v pekle.

⁷⁰ Kitty Crowther: *Návštěva malé smrti* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31777/crowther-kitty-navsteva-male-smrti>

⁷¹ CROWHTER, Kitty. *Návštěva malé smrti*. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-67-4. Kniha neobsahuje číslování stran.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

Velký obrat nastane, když si malá smrt přijde pro nemocnou Evelínu. Setká se s takovou reakcí, kterou ještě nezažila. Tato dívka se smrti nebojí, naopak, je ráda a smrt vítá s úsměvem, neboť se jí již uleví po dlouhé zákeřné nemoci. „*Malá smrt je z toho úplně zmatená. Poprvé potkala někoho, kdo je rád, že ji vidí. Připomene jí to něco zvláštního.*“⁷⁴ Evelína jí vypráví o své bolesti z nemoci. Když si pro ni malá smrt přišla už jí nic nebolelo, bylo jí dobře, a dokonce se smála. Společně zažívají spoustu zábavy.

Jak už víme, někteří autoři se nebojí zahrnout do svého díla samotnou smrt dítěte. Tímto směrem se vydává i autorka Kitty Crowther. Ve své knize sice zobrazuje smrt dítěte, ale svou pozornost přesto více zaměřuje na samotnou smrt, především na její pocity. Autorka také pomýšlí na život po smrti čili posmrtný život. Lidský jedinec po smrti jde po cestě, která má určité fáze. Nejdříve se shledá se smrtí v království mrtvých, a poté jej čeká posmrtný život. Opět se setkáváme s jistými přestupnými stanicemi. I malou Evelínu čeká posmrtný život, z čehož je Smrt nešťastná. Zalíbilo se jí, že našla alespoň jednoho lidského jedince, který se jí nebojí, a najednou se s ním má rozloučit, jelikož musí odejít již do nového života. Autorka ale přeci jen tyto dvě malé osůbky spojí znovu dohromady. Dívku Evelínu totiž čekal posmrtný život v podobě anděla, a tak zůstává se smrtí v království mrtvých. Můžeme se domnívat, že dívka, jakožto malé dítě, zůstává v království mrtvých z důvodu své nevinnosti a čistoty. „*Ted' chodí malá smrt a Evelína k umírajícím ruku v ruce. Když lidé vidí něžnou tvář anděla, už nemají strach ze smrti. Je to tak lepší.*“⁷⁵ Evelína doprovází smrt k umírajícím lidem a činí tak poslední cestu optimističtější. Anděl tak vyvažuje negativní stránku práce smrti.

Setkáváme se s netradiční personifikací smrti. Již bylo v rámci bakalářské práce zmíněno, že se například v lidových pohádkách často setkáváme s personifikací smrti do stařeny. Naopak Crowther personifikuje smrt do podoby jedince dětského věku. Smrt společně s andělem, což je vlastně také ještě dítě, chodí k umírajícím lidem. Autorka tak prostřednictvím těchto mladých postav, přibližuje případnému dětskému čtenáři téma smrti. Tyto postavy se dětskému čtenáři přibližují svým věkem a jednáním. Umožňuje tak dítěti zbavit se strachu z umírání a smrti. Autorka nezobrazuje smrt jako osobu bez citů, která prostě jen koná svou práci. Například nám ukazuje, že jí mrzí, když musí někoho odvést do království mrtvých. Cítí se osaměle a zklamaně z reakcí lidí.

⁷⁴ CROWHTER, Kitty. *Návštěva malé smrti*. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-67-4.

⁷⁵ *Tamtéž.*

Tento krátký příběh doplňují kresby samotné autorky Kitty Crowther. Ilustrace jsou jednoduché, vzdušné, nicméně mají pečlivě vytvořené detaily. Kresby dávají dětskému čtenáři prostor pro fantazii.

3.3 Petra Soukupová

Petra Soukupová je současná česká spisovatelka píšící knihy nejen pro dětské čtenáře, ale i pro dospělé. Dvě knihy Soukupové jsou k dispozici i v audio verzi, konkrétně kniha *Zmizet* (2009), a pro děti a mládež kniha *Bertík a čmuchadlo* (2014). Petra Soukupová vydala pro děti a mládež tři knihy – *Bertík a čmuchadlo* (2014), *Kdo zabil Snížka?* (2017) a *Klub divných dětí* (2019).⁷⁶ Její knihy pro dětského čtenáře byly rovněž oceněny. Kniha *Kdo zabil Snížka?* (2017) byla v roce 2018 nominovaná na cenu Zlatá stuha, a ještě tentýž rok získala nominaci na Magnesii Literu, a to v kategorii knih pro děti a mládež.⁷⁷

Soukupová započala svá studia v Praze na Akademii múzických umění, kde se věnovala oboru scenáristika a dramaturgie. Svůj um, vytvářet příběhy, využila Soukupová při tvorbě scénářů i pro známé české seriály, konkrétně pro sitkom *Comeback* (2008-2010) a pro seriál *Kosmo* (2016). Od roku 2011 se věnuje dramaturgii seriálu *Ulice*. Pravidelně přispívá do tematických povídkových antologií nakladatelství *Listen*, a to od roku 2009. Její knihy se těší oblibě i v zahraničí, vyšly například v Bosně a Hercegovině, Albánii, Bulharsku, Chorvatsku, Itálii, Polsku, či ve Vietnamu.⁷⁸

3.3.1 Kdo zabil Snížka?

Kdo zabil Snížka? představuje v této bakalářce nejnovější knihu, neboť vyšla v roce 2017. Autorka knihu rozčlenila na dvě části. První část nese název Snížek a druhou část autorka pojmenovala Vyšetřování. Pro dětského čtenáře tak můžeme být snazší se v knize orientovat. První část se ubírá popisným směr a druhá detektivním. Kniha je určená čtenářům od devíti let.

Na přední a zadní předsádce vyobrazila výtvarnice Ščerbová všechny postavy, se kterými se v rámci četby knihy setkáme. Kresby doplňují samotný text. Ilustrátorka volila převážně modrou a bílou barvy, občas je u kreseb užitá výrazně žlutá barva. Tato kombinace barev podtrhuje ponurou náladu děje, jelikož se příběh odehrává na podzim a v zimě. Hlavní

⁷⁶ Petra Soukupová: životopis [online]. [cit. 2022-04-05]. Dostupné z:

<http://www.petrasonkupova.cz/zivotopis.html>

⁷⁷ Magnesia Litera. Petra Soukupová. *Kdo zabil Snížka?*. Dostupné z: <https://magnesia-litera.cz/kniha/kdo-zabil-snizka/>.

⁷⁸ BALAŠTÍK, Miroslav. *Přežít sama sebe. Rozhovor s Petrou Soukupovou*. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2015. ISSN 1211-9938.

hrdinkou této knihy je dívka jménem Martina, která se svou rodinou žije na vesnici. První část knihy začíná krátkou retrospektivní pasáží „*Moje první vzpomínka celého života je, že je mi dva a půl roku a děda mě bere na koně a jdeme někam po vesnici vyzvednout si štěňátko*“⁷⁹

Poprvé se Martina dostala do kontaktu se psem, když si její děda vyzvedával štěňátko Ďapku „*děda drží štěně a to štěně se jmenuje Ďapka*.“⁸⁰ Jenže Ďapka nebyla přímo její pes, a Martina si jako každé malé dítě přála mít psa, který by byl jen její. Vzpomněla si na své dětství, kdy ráda četla knihu od Astrid Lindgrenové Děti z Bullerbynu, kde měl jeden z hlavních hrdinů také psa. „*A já jsem hrozně začala chtít psa, kterej by byl jenom můj. A tak jsem šla za tátou řekla jsem mu, že chci psa, kterej bude jenom můj*.“⁸¹ Jednou při uklízení pokoje Martina našla knížku, díky které naznala, že už je dostatečně velká a připravená na to, dostat psa. Martina si o něj napsala Ježíškovi. Z mamčininy strany se setká s neúspěchem. „*Mamka mě pohladila po hlavě a řekla: „Má’o, neblázni*.“⁸² A od tatínka přišla stejná negativní reakce. „*S tátou je domluva jasnější, i když horší. Nejdřív řeknu, že chci psa, a on řekne, že jestli nepřestanu mlít o tom psovi, tak nedostanu nic, a to přece nechci*.“⁸³ Při Štědrém dni Martina stále doufá, že pod stromečkem najde tolik vytouženého psa. Když dostane pouze oblečení a další materiální věci, tak uteče s pláčem ven. Následně rodiče Martině vysvětlují, proč nemůže psa dostat.

Přichází únor a Martina se poprvé setká se smrtí, zemřela Ďapka. „*Ale jeden den ze svý boudy vůbec nevyleze, a když přijdu odpoledne domů, tak leží v tý boudě schoulená, ale dočista mrtvá, celá ztuhlá. A takhle schoulenou ji táta odnese, protože země je zmrzlá a nedá se vykopat hrob*.“⁸⁴ V příběhu se nesetkáme s Martinou reakcí, pouze s matčinou, ta vytvoří náhrobek s křížkem, u kterého zapálí svíčku, jako vzpomínku na Ďapku. Tato smutná zpráva s sebou nese jednu pozitivní zprávu. Martina dostane své vytoužené štěňátko. Zde se poprvé setkáváme se Snížkem. Martina si jej vybrala a jméno mu dala díky jeho sněhově bílé srsti. „*Ale není to dobrej pes. To se ukáže, až když vyroste. Ale že je hluchej, to se ukáže už za pár dní*.“⁸⁵ Již v této pasáži dostáváme upozornění, že se Snížkem je něco v nepořádku.

⁷⁹ SOUKUPOVÁ, Petra. *Kdo zabil Snížka?*. Brno: Host, 2017, s. 11. ISBN 978-80-7577-226-8.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 11.

⁸¹ *Tamtéž*, s. 11.

⁸² *Tamtéž*, s. 13.

⁸³ *Tamtéž*, s. 14.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 16.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 18.

Jednoho dne Martině Snížek uteče, a když jej poté najde cestou do školy, tak si všimne, že jeho srst není bílá, jako sníh, ale je potřísněná krví. Další nešťastná událost se Snížkem se stane, když zabije sousedovi Královi. Martina se k této skutečnosti postaví čelem, a škodu, kterou Snížek natropil, zaplatí.

Sedmého ledna, když jde Martina se svými kamarády do školy, nalézá v příkopu mrtvého Sněha. Tato dětská hrdinka se tedy již po druhé setkává s úmrtím zvířete. Martina dodržuje tradici, která bývá spjata s úmrtím lidského jedince. Když zemře člověk, tak jej ostatní příbuzní buď uloží do hrobu, anebo jeho tělo spálí v krematoriu. Martina svému zvířecímu společníkovi vykope na zahradě hrob. Během tohoto procesu si dívka povšimne, že Sněhovi chybí jeho identifikační známka. Tato pohnutka přiměje Martinu zahájit vyšetřovací proces. Tímto končí první část, a začíná druhá část, vyšetřování. Nastává tedy otázka kdo? Kdo zabil Sněha a jaký k tomu měl důvod?

Jako správný detektiv si Martina založí speciální záznamový arch. Na první stranu tohoto detektivního bloku si napíše „*Kdo zabil Snížka: vyšetřování, detektiv Martina Vávrová.*“⁸⁶ Také si zapíše všechny osoby, které by měly možné důvody k zabití Snížka. Ukáže se, že Martinu napadne hned několik osob, neboť Snížka ve vesnici neměl nikdo rád. Snížek byl agresivní nejen na členy rodiny, u které žil, ale i na obyvatele vesnice. Do vyšetřování zapojí své síly i kamarádi Faňa a Kája. Svou pozornost zaměří jako první na pana Krále, kterému kdysi Snížek zakousl slepice. Dalšími, kteří by mohli mít něco společného se smrtí Snížka se stává pan Zelenka, paní Seidlová a Viktorova máma. Martina společně se svými přáteli navštěvují podezřelé, pozorují je a tajně jim propátrávají auta.

Během vyšetřování dojde mezi kamarády k roztržce, později se ale usmíří. Děti nakonec zjistí, kdo zabil Snížka. Snížkova smrt byla nešťastná nehoda. Snížka omylem zabila paní Seidlová. Martina nejdříve paní Seidlové nedokáže odpustit, ale po rozmluvě s maminkou ji nakonec odpustí, a sama Martina se smíří se Snížkovou smrtí. „...*Sníh umřel, což je sice pořád špatný, aspoň ho nikdo nezabil schválně, takže víme, že tu s náma nežije žádný fakt zlej člověk, což je dobře...Jasně že bych byla radši, kdyby Sníh pořád žil, ale když už musel umřít, tak to aspoň k něčemu bylo.*“⁸⁷

⁸⁶ SOUKUPOVÁ, Petra. *Kdo zabil Snížka?* Brno: Host, 2017, s. 69. ISBN 978-80-7577-226-8.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 146.

Autorka vzhled mrtvého psa vykresluje tak, aby to bylo přijatelné pro dětského čtenáře. Jeho vzhled připisuje stavu, ve kterém pes vypadá, že spí. Zároveň nám dává znát, že se snad dívka již setkala s mrtvým zvířetem, jehož vzhled nevypadal zrovna pěkně. „*Sníh vypadá, jak kdyby spal, akorát má otevřenou hubu, jako by mu bylo vedro. Dívám se na svého mrtvého pejska a jediný, co v tuhle chvíli cítím, je taková zvláštní úleva, že vypadá takhle, třeba že není přejetej, že z něj nelítají vnitřnosti jako ze zvířat přejetých na silnici, protože já ho budu muset nějak odnést a pohřbít.*“⁸⁸

V rámci příběhu jsme se nedozvěděli, z jakého důvodu je Snížek agresivní na obyvatele, či členy rodiny. Můžeme se domnívat, že je to například kvůli jeho handicapu, nebo jako štěně zažil něco zlého. Tím, že se Snížek projevuje rozdílným způsobem než ostatní domácí mazlíčci, tak si nezíská důvěru členů rodiny. Nechodí se s ním mazlit a spíš se jej bojí.

Každý se se smrtí blízké osoby, či domácího mazlíčka vyrovnává zcela jiným způsobem. Martina zvolila tento detektivní způsob. Můžeme se domnívat, že Martina nalezne klid a pochopení, až když zjistí, kdo, nebo co opravdu zabil Snížka. Kvůli tomu, že nedokáže případ rozluštit reaguje velmi ostře na své kamarády, především na Viktora, kterému dává Snížkovu smrt za vinu. Autorka tak zde velmi dobře vykresluje emoce hlavní hrdinky, které spolu s příběhem gradují.

3.4 Jostein Gaarder

Jostein Gaarder (*1952) je norský spisovatel, jehož tvorba směřuje převážně na čtenáře věkové kategorie od 3 do 16 let, věnuje se tedy tvorbě děl pro děti a mládež. Gaarder se narodil v Oslu do učitelské rodiny. Jakmile dokončil svá studia na Univerzitě v Oslu započal svou profesní kariéru a stal se středoškolským učitelem. Začal vyučovat filozofii na střední škole v Bergenu. Zde také vznikla jeho první literární díla, v roce 1986 *Diagnóza a jiné povídky* (*Diagnosen og andre noveller*) a v roce 1988 *Žabí zámek* (*Froskeslottet*).⁸⁹

⁸⁸ SOUKUPOVÁ, Petra. *Kdo zabil Snížka?* Brno: Host, 2017, s. 57. ISBN 978-80-7577-226-8.

⁸⁹ ENGELBRECHT, Wilken W. K. H. a Dagmar HARTLOVÁ. *Slovník severských spisovatelů: dánská literatura, faerská literatura, finská literatura, fínskošvédská literatura, fríská literatura, islandská literatura, nizozemská literatura, norská literatura, švédská literatura*. Praha: Nakladatelství Libri, 1998, s. 170. ISBN 80-85983-21-4.

Největší zlom v Gaarderově spisovatelské kariéře nastal, když mu vyšly knihy *Tajemství karet a Sofřin svět*. Kniha *Tajemství karet* vyšla v roce 1990, česky v roce 1997. Kniha *Soffřin svět* vyšla v roce 1991, česky vyšla v roce 1995. Kniha *Soffřin svět* se stala světovým bestsellerem, byla přeložena do mnoha jazyků. Tato kniha má představovat jakousi „učebnici“ filozofie pro děti a mládež. Po tomto úspěchu Gaarder přestal vyučovat na střední škole a začal se plně věnovat psaní knih.⁹⁰

Gaarderovy knihy jsou spíše zaměřeny na dětského čtenáře, ovšem jeho knihy zajímají i dospělé čtenáře. Některá jeho díla, jako např. *Vita brevis*, *Principálova dcera*, nebo *Hrad v Pyrenejích* byla přímo určena pro dospělé čtenáře. Tyto knihy se celkově vymaňují z ostatní Gaarderovy tvorby. Učitelství minulost Gaarderovu tvorbu výrazně ovlivnila, tematicky se jeho díla pohybují v oblastech filozofie, historie a náboženství. Gaarder tuto tematiku řeší takovým způsobem, který je srozumitelný a vhodný pro děti a mládež. Za své knihy dostal Jostein Gaarder mnohá literární ocenění.⁹¹

Pro dětské čtenáře Gaarder napsal např. *Tajemství karet* (1990), *Soffřin svět* (1991), *Jako v zrcadle, jen v hádance* (1993), *Dívka s pomeranči* (2003), *To je otázka* (2012), *Anton a Jonatán* (2014).

3.4.1 Dívka s pomeranči

Dívka s pomeranči (*Appelsinpiken*) vyšla v roce 2003 v Norsku. V češtině vyšla rok poté. Kniha *Dívka s pomeranči* je určená čtenářům od 12 let, ale zalíbení v ní jistě najdou i starší čtenáři.

Tato kniha má svého dětského hrdinu a je jím Georg Røed, kterému zemřel otec v důsledku vážné nemoci, když byly Georgovi čtyři roky. Celý příběh se točí kolem dopisu, který napsal Georgův otec těsně před tím, než zemřel. Tento dopis byl určen staršímu Georgovi, takovému Georgovi, který již na čtení tohoto dopisu bude připravený a bude vědět, co se mu otec snaží sdělit. „*Nikdy mě nenapadlo, že od něj ještě dostanu nějakou zprávu, ale teď spolu píšeme tuhle knihu.*“⁹²

⁹⁰ ENGELBRECHT, Wilken W. K. H. a Dagmar HARTLOVÁ. *Slovník severských spisovatelů: dánská literatura, faerská literatura, finská literatura, fínskošvédská literatura, fríská literatura, islandská literatura, nizozemská literatura, norská literatura, švédská literatura*. Praha: Nakladatelství Libri, 1998, s. 170. ISBN 80-85983-21-4.

⁹¹ *Jostein Gaarder: portrét*. [online]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>

⁹² GAARDER, Jostein. *Dívka s pomeranči*. Praha: Albatros, 2019, s. 7. ISBN 978-80-00-05577-0.

Tento příběh vypráví chlapec Georg. Jeho vyprávění je místy přerušeno čtením otcova dopisu. Georg si na svého otce pamatuje jen matně. Je logické, že si na něj dospívající Georg nepamatuje, neboť strávil s otcem chvíle pouze jako malé dítě. Svého otce si může připomenout díky moderní technologii, díky fotkám a záznamům z kamery. „*Nevím jistě, jestli si tátu pamatuji. Možná si jen myslím, že si ho pamatuji, protože jsem ho viděl na mnoha fotografiích.*“⁹³

Georg žije se svou matkou, jejím novým partnerem Jørgenem a nevlastní mladší sestrou Miriam v Humlevein v Oslo. Prožívá život obyčejného dospívajícího chlapce, který se zajímá o vesmír, navštěvuje také hudební školu, ve které se setkal s jednou dívkou, kterou se bojí oslovit.

Jeho život se změní ve chvíli, kdy mu prarodiče domů přinesou dopis od otce, který byl ukryt ve starém kočárku. „*Sevřel se mi žaludek. Zemřel před jedenácti lety. Ani jsem si nebyl jistý, jestli si ho dobře pamatuji.*“⁹⁴

Otec na Georga poprvé promluví skrz dopis slovy: „*Sedíš pohodlně, Georgu? Je důležité, aby ses pěkně uvelebil, protože ti budu vyprávět napínavý příběh.*“⁹⁵

Georgův otec začal dopis psát, když se dozvěděl o vážné nemoci. Propojuje zde synovo dětství a jeho poslední měsíce života. Skrze dopis se snaží otec s Georgem komunikovat, pokládá mu různé otázky, zajímá se, jaký je asi život v budoucnosti: „*Kdo je teď v Norku ministerský předseda? Jak se jmenuje generální tajemník OSN? A jak to vypadá s Hubbleovým teleskopem? Víš to?*“⁹⁶. Do svého dopisu zahrne také vyprávění o dívce, do níž se jako mladý chlapec zamiloval, označuje ji jako dívku s pomeranči. Můžeme říct, že Georgův otec lásku k dívce s pomeranči pociťuje na první pohled: „*Hned jsem si všiml pěkné dívky, která stála v uličce s papírovým pytlíkem po okraj naplněným pomeranči. Měla na sobě starou oranžovou lyžařskou bundu a vzpomínám si, že pytlík k sobě pevně tiskla, byl tak velký a těžký, že ho mohla kdykoliv upustit. Ale mě neupoutaly ani tak pomeranče jako dívka sama. Okamžitě mi bylo jasné, že je na ní něco zvláštního, něco nevyzpytatelně magického a kouzelného.*“⁹⁷

⁹³ GAARDER, Jostein. *Dívka s pomeranči*. Praha: Albatros, 2019, s. 7. ISBN 978-80-00-05577-0.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 12.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 12.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 15.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 25.

Zde se poprvé setkáváme s onou záhadnou dívkou s pomeranči. Georgův otec popisuje vztah mezi ním a dívkou s pomeranči jako pohádku, kdy hlavní hrdina hledá svoji lásku. Svou lásku nalezne, naštěstí ona tajemná dívka s pomeranči lásku opětuje. Aby mohli být spolu, musí být na nějaký čas od sebe vzdáleni. Pro Georgova otce je ale čekání již dlouhé, a tak se rozhodne svou milovanou dívku najít. Poruší pravidla, která vytvářela pohádkový příběh. Můžeme se domnívat, že porušení pravidel si vybralo svou cenu, když byla Georgovu otci stanovena diagnóza vážné nemoci.

Georgův otec si diagnózu stanovil sám, věděl, že mu nezbývá mnoho času. V dopise popisuje své myšlenky, pocity, strachy, které měl před smrtí: „*Bojím se Georgu. Bojím se, že budu muset z tohoto světa odejít. Bojím se o večery, jako je tento, kdy už nebudu smět žít.*“⁹⁸ Georgova otce mrzí, že bude muset ze světa odejít, aniž by viděl vyrůst svého syna, aniž by byl se svou milovanou rodinou, s dívkou s pomeranči. Na konci onoho dopisu otec pokládá filozofickou otázku, zda existuje jiný život po životě. Sní o tom, že se s Georgem ještě někdy shledá: „*Říká se tomu naděje.*“⁹⁹

V knize je zmíněn motiv vesmíru, který působí jako most mezi otcem a Georgem, je společným zájmem, vzpomínkou na otce.

Kniha nám také poskytuje reakce okolí na tento dopis ze záhrobí. Především Georgovy matky, která byla tou tajemnou dívkou s pomeranči. Můžeme se domnívat, že po přečtení dopisu od otce se Georg cítí dospělejší. Po přečtení dopisu plného lásky, strachu, smutku a lovu na Dívku s pomeranči se Georg rozhodl oslovit dívku z houslí.

Tato kniha nám předkládá dojemný, smutný, ale také milostný příběh. Příběh velké lásky, nesmíření se se svým osudem, nesmíření se se smrtí. Jsou zde popsány pocity umírajícího člověka. Příběh se dotýká otázek smyslu bytí, pomíjivosti života, ale také tajuplnosti vesmíru. Objevuje se zde několik otázek, které pokládá otec Georgovi. Po dočtení nás kniha vybízí k zamyšlení se nad těmito otázkami, a především k úctě k vlastnímu životu.

Kniha končí moudrými slovy Georgova otce:

„*Život je gigantická loterie, v níž jsou viditelné jen vítězné losy.*

Lucky you!“¹⁰⁰

⁹⁸ GAARDER, Jostein. *Dívka s pomeranči*. Praha: Albatros, 2019, s. 127. ISBN 978-80-00-05577-0.

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 136.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 158.

3.5 Markus Zusak

Markus Zusak (1975) je současný australský spisovatel. Oba jeho rodiče pocházejí z Evropy. Prosadil se již svými prvními knihami, a to trilogií *Roky pod psa* (1999), *Smečka rváčů* (2000) a *Když psi pláčou* (2001). Mimořádný ohlas sklídila kniha *Zlodějka knih* (2005), stala se mezinárodním bestsellerem. Jedná se o autorovu pátou knihu. Mezinárodní úspěch si získala i kniha *Posel* (2002).

3.5.1 Zlodějka knih

Tento román pro mládež byl publikován roku 2005 nakladatelstvím Argo. Do češtiny jej přeložil Vít Penkala. *Zlodějka knih* se roku 2013 dočkala i filmového zpracování pod stejnojmenným názvem. Autor knihu věnoval svým rodičům, Elisabeth a Helmutovi Zusakovým. Příběh je členěn do několika částí, které nesou název podle knih, které Liesel ukradla, nebo dostala, ale setkáme se i s jinými tituly (např. *Mein Kampf*, *Hrobařova rukověť*, *Dohlížitel*, nebo *Česačka slov*). Všechny části jsou dále členěny do kapitol.

Jedná se o naprosto unikátní dílo. Autor sepsal velice silný, zajímavý a čtivý příběh. Jeho jedinečnost tvoří i fakt, že vypravěčem je samotná Smrt, která zpovzdálí sleduje celý příběh. Stává se tak svědkem i vypravěčkou. „*Co nejupřímněji se snažím stavět se k téhle věci bezstarostně, přestože většině lidí cosi brání mi uvěřit, nehledě na moje protesty. Prosím vás, věřte mi. Já doopravdy dokážu být bezstarostná. Dokážu být přátelská. Příjemná. Přívětivá. A to jsme jen u P. ale nechtějte po mně, abych byla hodná. Být hodná, to není moje parketa.*“¹⁰¹ Zde se nám poprvé Smrt představí.

Smrt nás zavede do roku 1939, ocitáme se ve vlaku, který míří do malé vesničky v nacistickém Německu, do Molchingu. A právě ve vlaku se poprvé setkáme s hlavní hrdinkou tohoto příběhu, se zlodějkou knih, Liesel Memingerovou, která vlakem cestuje k náhradním rodičům. Bohužel během této cesty jí umírá mladší bratr Werner. „*Pokud jde o mě, už jsem stačila udělat tu nejzákladnější ze všech chyb. Ani vám nedokážu vylíčit, jak strašně jsem byla sama sebou zklamaná...o dvacet tři minut později vlak zastavil, a já vystoupila s nimi. Malou duši v náručí.*“¹⁰² Zde Liesel, i přesto, že neumí číst, ukradne knihu s názvem *Hrobařova rukověť*, a od té doby se stává zlodějskou knih. Liesel tak ke svým náhradním rodičům přijíždí bez bratra. Zde se setkává se svými pěstouny. S matkou Rosou a otcem Hansem „*Rosa*

¹⁰¹ ZUSAK, Markus. *Zlodějka knih*. Praha: Argo, 2014, s. 13. ISBN 978-80-257-0863-7.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 17.

Hubermannová. Co se její povahy týče, nebyla zrovna záviděníhodná; ale zase měla Rosa z minulosti pěkné výsledky s osvojenými dětmi. Pár už jich postavila do latě.“¹⁰³ Tahle tvrdá ruka Rosy je vyvažována Hansovým přívětivým a laskavým srdcem.

Prvních pár měsíců u pěstounů bylo pro Liesel nejtěžších. Každou noc měla noční můry, doma to neměla jednoduché, a ve škole se jí posmívali. V těchto těžkých chvílích se Liesel seznámí s Rudym Steinerem. „*Ať už byl Rud cvok nebo ne, byl odjakživa předurčen, aby se stal Lieseliným nejlepším kamarádem.*“¹⁰⁴ A tak se Rudy a Liesel stávají velmi dobrými přáteli. Později bude Rudy pro Liesel její první láskou.

Jednoho dne táta Hans nalezne knihu, kterou Liesel ukradla na pohřbu svého bratra. „*Vymrštila se odtamtud černá kniha se stříbrným nápisem a přistála na zemi, mezi nohama vysokého muže.*“¹⁰⁵ Hans začne po nocích tajně dívku učit číst. Jejich lekce se poté přesunou do sklepa, ve kterém si vytvoří malou učebnu. Díky Hansovi se Liesel naučí číst, každou noc se zdokonaluje ve svém čtení knihou *Hrobařova rukověť*.

O nějakou dobu později začne za svou matku Rosu roznášet vyžehlené prádlo. Zde se pozná se starostovou ženou, Ilsou Hermannovou, která ji ukáže svou knihovnu, ze které Liesel začne krást knihy, aby se zdokonalovala ve čtení. Dívka si začíná stále více uvědomovat dění kolem Adolfa Hitler, začíná chápat podstatu nacismu. V této době také tráví spoustu času s Rudym a zažívá tak šťastné okamžiky štěstí.

Po začátku druhé světové války do příběhu vstupuje Žid Max Vandenburg, kterého Hans a Rosa ukryjí ve svém domě. „*Když se v časných ranních hodinách ve vašem bydlišti, v místě, kde se zrodil nacismus, objeví Žid, nejspíš v krajní míře pocítíte neklid. Úzkost, nedůvěru, paranoii.*“ Liesel se s Maxem velmi sblíží. Pomohl jí vytvořit její vlastní knihu. Válka mezitím stále graduje a již se blíží k domovu Liesel Memingerové, městu hrozí, že bude vybombardované, ulicemi jsou vedeni Židé do koncentračního tábora. Válka si na nějaký čas odvede také Rudyho otce i Hanse Hubermanna. A Max rozhodne odejít, což Liesel raní. Hans se naštěstí vrací z války živý.

Když už se válka pomalu blíží ke konci, tak přijde roku 1943 poslední ničivý nálet, při kterém umírají všichni, které Liesel miluje. Nejdříve si smrt přijde pro Rudyho. „*Ach kristepane, Rudy...Jemně jsem ho odnášela rozbitou ulicí, s jedním okem plným soli a srdcem*

¹⁰³ ZUSAK, Markus. *Zlodějka knih*. Praha: Argo, 2014, s. 33. ISBN 978-80-257-0863-7.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 52.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, s. 65.

*těžkým a smrtícím. S ním jsem se trochu víc snažila. Chvilku jsem se dívala, co má v duši, a viděla jsem načerněného kluka, jak protrhává imaginární pásku a vykřikuje jméno Jesse Owens. Viděla jsem ho, jak až po zadek v ledové vodě pronásleduje knihu, a viděla jsem chlapce v posteli, který si představuje, jak by asi chutnal polibek od té nádherné holky odvedle.*¹⁰⁶ Takhle si smrt odnesla Rudyho Steinera. A poté si přišla i pro Hanse a Rosu Hubermannovi. „*Nakonec Hubermannovi. Hans. Táta. I v posteli byl vysoký, skrz jeho víčka jsem viděla stříbro. Jeho duše seděla. Přivítala se se mnou. To takovéhle duše vždycky dělají – ty nejlepší. Ty, které se zvednou a řeknou: ‚Vím, kdo jsi, a jsem připravený‘*“¹⁰⁷.

Smrt popisuje Rosu, jako ženu s velkým srdcem. Liesel se tak již poněkolikáté setkává se smrtí. Nebrání se emocím, pláče. Přišla o několik svých milovaných lidí. Osamělé Liesel se ujímá Ilsa Hermannová. Poté když se z války vrátí i Rudyho otec, začne s ním Liesel trávit více času. V říjnu roku 1945 se vrací Max, který přežil.

Poté se příběh přesouvá do doby, kdy je již Liesel stará žena žijící v Sydney. Nastal její čas, a i pro ni si přichází samotná Smrt, která Liesel do ruky dává její knihu, Zlodějku knih. „*Poslední fakt. Měla bych vám říct, že zlodějka knih umřela teprve včera. Liesel Memingerová se dožila velmi vysokého věku, daleko od Molchingu a zaniklé Himmelstraße. Zemřela na předměstí Sydney. Zemřela v domě číslo 45 – stejné číslo, jako měl kryt u Fiedlerových – a nebe obléklo tu nejlepší odpolední modř. Její duše, stejně jako duše jejího táty, seděla.*“¹⁰⁸

Zusak ve své knize také popsal samotnou Smrt, setkáváme se tedy s personifikovanou smrtí. „*Kousek pravdy. Nenosím srp ani kosu. Beru si jenom černé roucho s kapucí, když je zima. A nemám ty ostré rysy připomínající lebku, které mi tak rádi nasazujete, když jsem daleko. Chcete vědět, jak vypadám doopravdy? S tím vám můžu pomoci. Najděte si někde zrcadlo, a já budu pokračovat.*“¹⁰⁹ Zusak smrti nepřidává její typický atribut, jako jsme se s tím setkali u Kitty Crowhter, která smrt představuje s kosou. Příběh se odehrává v ulici jménem Himmelstraße, tento název přeložíme jako Nebeská ulice. Tento název může mít spojitost s vypravěčkou příběhu, se Smrtí, které zemřelé, duše mrtvých odnášela na nebesa. Celý příběh se odehrává za druhé světové války. Smrt v nás vyvolává dojem, že je pouze jakousi vykonavatelkou posláním, které jí bylo uděleno. Své úkoly vykonává s lehkostí, kdy pozvedává duši a odnáší ji na nebesa. Smrt má v příběhu dokonce lepší pozitivní vlastnosti, než někteří

¹⁰⁶ ZUSAK, Markus. *Zlodějka knih*. Praha: Argo, 2014, s. 507-508. ISBN 978-80-257-0863-7.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 508.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 519.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 301.

lidé. Uvědomuje si své vlastní chyby, dokáže si je přiznat, je kritická, vševědoucí, vzpomíná si, které duše na nebesa odnesla, je lítostivá, a také o sobě tvrdí, že je spravedlivá a má srdce. Autor knihu zakončí slovy smrti: „*Lidi mě děsí.*“¹¹⁰ Dává tak prostor k zamyšlení o tom, jak se lidé chovají, jak jednají. Protože dokázali to, že děsí samotnou Smrt.

V příběhu je několik důležitých motivů. Stěžejním motivem je motiv smrti, který prostupuje celým příběhem a setkáváme se s ním již od první strany knihy. Tento motiv nevnímáme jen prostřednictvím vypravěčky, kterou je samotná Smrt, ale také skutečností, že se celý příběh odehrává v době druhé světové války.

V době války jsme mohli být svědky několika úmrtí. Vedlejšími motivy je motiv války. Setkáváme se tak s nacistickým Německem. V knize najdeme prohitlerovská hesla a protižidovská gesta. Toto prostředí jen podtrhuje realitu příběhu. Také motiv přátelství a lásky, který můžeme sledovat u Liesel a Rudyho. Přátelství se postupně mění v dětskou lásku.

¹¹⁰ ZUSAK, Markus. *Zlodějka knih*. Praha: Argo, 2014, s. 526. ISBN 978-80-257-0863-7.

Závěr

Cílem předložené bakalářské práce bylo v teoretické části definovat smrt, postihnout vnímání smrti dětmi, a především zmapovat vývoj a zastoupení tematiky smrti v intencionální literatuře pro děti a mládež. Poznali jsme, jak lidé v minulosti vnímali smrt, a jak se toto vnímání dotklo naší doby, a jak se odrazilo do literatury. Poukázali jsme na důležitost beletrie u dítěte, které se setkálo se smrtí či umíráním, a to ať už u jednoho z rodičů, prarodičů, anebo domácího mazlíčka. Zdůraznili jsme, že se každé dítě při setkání s touto skutečností projevuje individuálně.

Ve folklorních textech jsme se seznámili s personifikovanou smrtí. V 19. století jsme našli téma smrti v pohádce Jana Karafiáta, *Broučci*, kde je smrt vnímána jako přirozený šťastný konec. Z 20. století můžeme připomenout románový cyklus *Malý Bobeš* od Josefa Věromíra Plevy, kde smrt postihuje jednoho člena rodiny. Nejvíce jsme se dotkli tematiky smrti v současné české a zahraniční literatuře

Stěžejní pro nás byla praktická část, ve které jsme se zaměřili na interpretaci a analýzu vybraných děl, která různými způsoby zobrazují smrt a umírání. K podrobné charakteristice jsme zvolili celkem pět knih. *Myši patří do nebe...ale jenom na skok!* od Ivy Procházkové, *Kdo zabil Snížka?* od Petry Soukupové, *Návštěva malé smrti* od Kitty Crowther, *Dívka s pomeranči* od Josteina Gaardera a *Zlodějka knih* od Markuse Zusaka. Předložili jsme knihy vhodné jak pro mladšího čtenáře, tak pro dospívajícího.

V předložených dílech je tematika smrti zastoupena zcela rozdílným způsobem. V knize *Kdo zabil Snížka?* se čtenář setkává se smrtí domácího mazlíčka. *Dívka s pomeranči* přináší jedno z nejčastějších zobrazení smrti, a to smrt jednoho z rodičů hlavního hrdiny. Kniha *Návštěva malé smrti* citlivým způsobem zobrazuje smrt dítěte. Autorka nám zároveň předkládá typickou personifikovanou smrt, která je oblečená do černého, dlouhého hábitu, a v ruce třímá důležitý atribut, kosu. V knize *Zlodějka knih* se nám smrt představuje jako vypravěčka příběhu o zlodějce knih Liesel. Zusak podal smrt jako citlivou bytost, která se vši úctou odnáší duše na nebesa.

Je nutné podotknout, že existuje celá řada dalších titulů, které dětskému čtenáři zobrazují téma smrti, a otevírají tak další náměty k diskusi. Bakalářská práce si dala za cíl analyzovat a interpretovat vybraná díla s tematikou smrti. Bylo použito mnoho citací z analyzovaných knih, které poukazují na smrt a umírání v literatuře pro děti a mládež.

Použité zdroje a literatura

Primární literatura

CROWHTER, Kitty. *Návštěva malé smrti*. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-67-4.

GAARDER, Jostein. *Dívka s pomeranči*. Praha: Albatros, 2019. ISBN 978-80-00-05577-0.

PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Myši patří do nebe: ale jenom na skok*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01558-7.

SOUKUPOVÁ, Petra. *Kdo zabil Snížka?*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-226-8.

ZUSAK, Markus. *Zlodějka knih*. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-0863-7.

Sekundární literatura

BALÁŽ, V., KOLÁŘ, F., LIŠKOVÁ, J., PLUHAŘOVÁ, A., SYNEK, P. *Smrt jako součást života*. Praha: 2008. ISBN 978-80-867884-64-9.

ENGELBRECHT, Wilken W. K. H. a HARTLOVÁ, Dagmar. *Slovník severských spisovatelů: dánská literatura, faerská literatura, finská literatura, finskošvédská literatura, fríská literatura, islandská literatura, nizozemská literatura, norská literatura, švédská literatura*. Praha: Nakladatelství Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GOLDMAN, Linda. *Jak s dětmi mluvit o smrti*. Přeložila Alice ZAVADILOVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0819-8.

GROLLMAN, Earl A. *Slon v pokoji: O smrti a zármutku pro dospívající*. Praha: Cesta domů, 2017. ISBN 978-80-88126-36-2.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-471-3.

HUTAŘOVÁ, Ivana, HANZOVÁ Marie a KESTNER, Karel. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003. ISBN 8021104619.

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4. rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. ISBN 978-80-00-02154-6.

KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě: Existencionální motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-278-4.

KÜBLER-ROSS, Elisabeth. *O smrti a umírání: co by se lidé měli naučit od umírajících*. Přeložil Jiří KRÁLOVEC. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0911-9.

MANDYS, Pavel. *2 x 101 knih: Nejlepší a Nejvlivnější knihy pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03336-5.

MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

PONČÁKOVÁ, N. Dítě a smrt. *Zlatý máj*, 1991, č. 3.

PRCHAL, J. *Neodvádějme děti od skutečnosti!* Úhor, 1934, 22, č. 4.

ŠUBRTOVÁ, Milena a CHOCHOLATÝ, Miroslav. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II, Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

ŠUBRTOVÁ, Milena. *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-21-4413-5.

URBANOVÁ, Svatava. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7464-143-5.

ŽALOUĐÍKOVÁ, Iva. *Dětské pojetí smrti*. Brno: Munipress, 2016. ISBN 978-80-210-8104-8.

Elektronické zdroje

BALAŠTÍK, Miroslav. *Přežít sama sebe. Rozhovor s Petrou Soukupovou*. Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2015. ISSN 1211-9938.

HLADKÁ, Zdeňka. *EUFEMISMUS. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2022-01-22].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EUFEMISMUS>

Jostein Gaarder: portrét. [online]. [cit. 2021-11-30].

Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/14023/gaarder-jostein>

Kitty Crowther: *Návštěva malé smrti* [online]. [cit. 2022-03-11].

Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31777/crowther-kitty-navsteva-male-smrti>

Magnesia Litera. Petra Soukupová. *Kdo zabil Snížka?*. Dostupné z: <https://magnesia-litera.cz/kniha/kdo-zabilsnizka/>.

MÁLKOVÁ, Iva. *Iva Procházková* [online]. [cit. 2022-06-06]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=957&hl=iva+proch%C3%A1zkov%C3%A1+>

Petra Soukupová: životopis [online]. [cit. 2022-04-05].

Dostupné z: <http://www.petrasoukupova.cz/zivotopis.html>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina Kotlárová
Katedra nebo ústav:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název závěrečné práce:	Tematizace smrti ve vybraných prózách současné intencionální literatury pro děti a mládež
Název závěrečné práce v angličtině:	Thematization of Death in Chosen Prose Works of Contemporary Intentional Children's and Juvenile Literature
Anotace závěrečné práce:	Bakalářská práce se zabývá tematikou smrti v současné intencionální literatuře pro děti a mládež. Teoretická část se ve stručnosti věnuje charakteristice pojmu intencionální literatura pro děti a mládež, definuje smrt, a především se zaměřuje na to, jak vnímají smrt děti. Dále je v práci představen stručný vývoj tematiky smrti. Důraz je kladen především na současnou beletrii. Praktická část se věnuje analýze a interpretaci děl, která různými způsoby zobrazují smrt a umírání. Tato část poskytuje životopis autora a následný rozbor jeho díla.
Klíčová slova:	smrt, umírání, literatura pro děti a mládež
Anotace v angličtině:	The Bachelor Thesis focuses on the thematization of death in chosen contemporary intentional children's and juvenile literature. The theoretical part describes concept of the intentional children's and juvenile literature, defines death, and especially focuses on how children perceive death. The emphasis is mainly on contemporary fiction. The practical part focuses on the analysis and interpretation on works that depict death and dying in various ways. This section provides the author's biography and analysis of his work.
Klíčová slova v angličtině:	death, dying, literature for children and youth

Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	43 stran
Jazyk práce:	Český